ANUL II. No. 12. DECEMBRIE 1933.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Catedrala din Chişinău.

SUMARUL:

Redacţia şi Administraţia: Chişinău, str. Alexandru cel Bun No. 85.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC“

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

COLABORATORII REVISTEI:

Alexandrescu C., — Ceslav Ambrajevici, — Antohi Panait, — Balan St., — Bogos D., — Boldur Alexandru, profesor universitar, — Bulat Toma, profesor universitar, — Bulat Ştefan, — Bărlădeanu A., — Cazacu Aurel, — Cernăianu Const. D-r., — Ciobanu Ştefan, membru al Acad. Române, — Al. David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion, — Friptu Iulian, — Gala Galaction, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V., — Miron C. Holban, — Haneş V., — Iacobescu Th., — Iov D., — Ioncu T., Ispir Mircea, — Luţcan Anton, — Macovei Ioan, — Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Marchetti H., — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I., — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ion, — Popovschi N., — Porucic T., — Popescu C., — Raşcu Gh., prof., — Smochină Nichita, — Stoica Cezar, — Spătaru N., — Sargeţiu O., — P. V. Stefănucă, — Ştirbăţ L., — Terziman Al., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Pópa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore, — Zaborovschi I., — Ştirbu T. A.

ANUL II. No. 12 DECEMBRIE 1933.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ
Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"
DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Un apel

Cu numărul de față revista „Viața Basarabiei" împlinește doi ani dela înființarea ei.

Doi ani de existență și de muncă nu înseamnă cine știe ce lucru mare. Mai ales când îți aduci aminte, ce scopuri ți-ai propus. Totuși, pentru vremurile noastre blăstămate, când mizeria materială și morală a vieții îi doboară pe atâția și întrerupe activități în atâtea domenii, existența revistei noastre înseamnă ceva.

Mai întâi de toate înseamnă că „Viața Basarabiei" a grupat în jurul ei elemente harnice, statornice și pline de avântul abnegației. Toți colaboratorii revistei muncesc fără a pretinde o răsplată materială pentru munca lor creatoare și astfel „Viața Basarabiei" trăește.

In al doilea rând, revista noastră se dovedește a fi răspuns unei porunci a vremii. Este căutată și cetită. Problemele pe care le-a ridicat „Viața Basarabiei" și care tratează trecutul provinciei noastre, sufletul poporului nostru, nevoile sociale, economice și culturale ale basarabenilor — trezesc interes și adună cetitori din toate unghiurile provinciei și țării.

Aceste două elemente ale revistei — colaboratorii și cetitori ne dau speranță că „Viața Basarabiei" va deveni o publicațiune de lungă durată și va isbuti să-și îndeplinească misiunea ce și-a luat, de a fi o pepinieră de scriitori români basarabeni și far de lumină pentru toți aceia cari vor să se orienteze în problemele provinciei noastre.

Totuşi viitorul mai sigur al „Vieţii Basarabiei" ne sileşte să insistăm puţin asupra condiţiilor în care se desvoltă revista noastră. Trebue să recunoască ori şi cine că nu-i normal ca munca colaboratorilor să rămâe prea multă vreme nerăsplătită. Scrisul ca orişice muncă trebue să fie urmat de o recompensă care să-l îndemne pe scriitor să se consacre creaţiunii sale cu o nădejde cât de vagă că munca lui îi va asigura ziua de mâine, că lumea nu-l va lăsa muritor de foame ca pe cel de pe urmă netrebnic. Această nădejde, deocamdată, nu s'a coborât şi în sufletul colaboratorilor revistei noastre.

Dar ce-i de făcut? Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc", care şi-a luat sarcina editării revistei „Viaţa Basarabiei", se găseşte în neputinţă să rezolve ea singură o problemă ca aceasta. Sforţările Asociaţiei de până acum deabia au fost în stare să asigure apariţia revistei, în formatul ei de astăzi şi cu preţul extrem de modest de 120 lei pe an pentru abonaţii particulari şi 500 lei pentru autorităţi. Cu mijloacele de până acum nu-i cu putinţă să ne gândim la îmbunătăţirea revistei, sporindu-i volumul, dându-i mai multe clişee şi o hârtie mai bună. Cu atât mai puţin ne putem gîndi, cu veniturile de astăzi ale revistei, la recompensarea cât de modestă a colaboratorilor ei.

In situaţia aceasta, ne vedem siliţi să facem apel la toată lumea care ne-a urmărit munca şi ne-a apreciat, să ne vie în ajutor cu cât mai multe abonamente. Facem mai ales apel la instituţiile de stat, judeţ şi comună, să aprecieze sforţările Asociaţiei „Cuvânt Moldovenesc" şi să-i vie în ajutor cu abonamente de încurajare, făcând astfel cu putinţă apariţia din ce în ce mai ameliorată a revistei „Viaţa Basarabiei".

Avem în faţa noastră câteva numere din revista „Crasnaia Bessarabia"—„Basarabia Roşie", pe care o scoate la Moscova, în scopuri de propagandă, Asociaţia aşa zişilor emigranţi basarabeni, în realitate bolşevici. Din aceste numere ale revistei de propagandă pentru Basarabia putem lua cunoştinţă că în Rusia Sovietică problemele în legărură cu provincia noastră sunt discutate mult, sunt tratate cu o perfidie diabolică şi sunt servite lumii cititoare în zeci de mii de exemplare. Aşa anunţă „Basarabia Roşie". In faţa acestei situaţii ne întrebăm: ce-ar ar fi dacă noi românii am şti să-i imităm pe bolşevici în felul de a face

propagandă? Am văzut români intelectuali, cari, după cincisprezece ani dela Unirea Basarabiei, nu s'au ostenit să vie să ne vadă provincia, nu cunosc despre ea decât lucruri banale, despre care au citit la cronica întâmplărilor în cutare s'au cutare ziar. Socotim că Basarabia merită mai mult din partea intelectualilor români de aiurea și mai ales merită mai mult din partea acelor intelectuali cari își au rosturile lor aici, în provincia noastră.

De aceia facem apel la toți intelectualii Basarabiei—magistrați, militari, profesori, doctori, avocați, preoți, învățători, funcționari de stat, județ și comună, să ne sprijine cu micul abonament de 120 lei pe an, ajutându-ne să pășim în anul al treilea cu mai mult curaj și cu posibiltatea de a aduce cât mai multe îmbunătățiri revistei noastre. Ințălegem că pe mulți intelectuali criza de astăzi îi pune în situații dureroase de a-și refuza multe în viață. Totuși nu putem admite că cu economia de 120 lei din bugetul anual un intelectual ar putea să-și dreagă situația generală.

Mai rugăm pe toți aceia cari vor ceti acest apel, să facă propagandă în cercul prietenilor lor pentru a se abona cât mai mulți la revista noastră. Rugăm să se ție seamă că „Viața Basarabiei" este singura revistă basarabeană de cultură generală și de studiu obiectiv și sistematic al problemelor de toată natura care privesc și interesează provincia noastră. Avem siguranța că revista „Viața Basarabiei", dacă nu astăzi, mâine, va ajunge organul cel mai competinte de informare a cetitorului în problemele multiple ale trecutului și prezentului provinciei noastre și de îndrumare în viitor pe căile românismului creator de cultură și progres în aceste părți ale Europei.

Fie ca apelul nostru să trezească conștiința la sute și mii de intelectuali pe care îi dorim colaboratori și sprijinitori ai revistei noastre.

Pan. Halippa

Cântec final.

Adună-mă în cupa mâinii mici
Şi'n locu-mi las'o lacrimă'n răzor
Să ştie toţi că tu de mă ridici,
Iubeşti pământul ăsta roditor.

Petală sunt aprinsă'n răsărit
De jerfa care-ţi arde vie'n faţă;
Iar cântecul de lume auzit.
Mi-a fost întâia vieţii dimineaţă.

De tine atâta dragoste mă leagă
Că mi-am făcut din lujer scump amvon
De melodii, de freamăte şi'ntreagă
Povestea unui mugur şi unui svon.

Apleacă-te şi mă culege'n plâns
Să mor în mâna-ţi cupă de vapae:
Destinul meu tot farmecul mi-a strâns
Şi-acum mă lasă'n frig şi mă desfoaie.

Şi tu eşti bulgăr de lumini şi jar
Şi puntea care leagă veşnicii —
Eşti cântecul de lebădă'n zadar
Şi rostu-mi niciodată n'ai să-l ştii...

Octav Sargeţiu

Crâmpeie din viaţa Basarabiei sub Ruşi

(urmare)

3.

Mănăstirea Sf. Vineri şi mănăstirea Galata, proprietarele Chişinăului. Desvoltarea oraşului la începutul veacului al XIX-lea. Planul şi parcelarea Chişinăului nou. Justiţia moldovenească declară abuzivă parcelarea ca fiind făcută cu nesocotirea dreptului de proprietate al mănăstirei Galata.

Cu puţină vreme înainte de a lua ruşii Basarabia, Chişinăul, târguşor fără mare importanţă, începuse să se desvolte cu paşi repezi. In drumul principal care lega Iaşul cu Rusia, încetul cu încetul, Chişinăul, moşie a mănăstirei Sf. Vineri din Iaşi şi târguşor în ţinutul Orheiului, după ce cu o sută de ani mai înainte fusese în ţinutul Lăpuşnei, devine el capitala ţinutului Orheiului şi Lăpuşnei. Cei doi conducători de ţinut, serdarii de Orhei se stabiliseră în el încă de pe la 1800.

Devenind la 1812 capitala oblastiei Basarabiei, Chişinăul deveni neîncăpător pentru funcţionărimea şi numeroasele autorităţi centralizate aci. Incă dela începutul veacului al XVIII-lea târgul Chişinăului, aşezat lângă Bâc, către răsărit de biserica Mazarachi îşi mişcase temeiul aşezărei sale către apus, pe altă moşie, aceia a Buicanilor, proprietatea mănăstirei Galata din Iaşi. In chip lent oraşul se ridica spre deal, către miazăzi şi apus. Proprietarii noilor aşezări respectau drepturile de proprietate ale mănăstirilor plătind „vechililor“ respectivi bezmanul cuvenit pe fiecare an.

In 1813 însă, după cum se va vedea mai jos, noua stăpânire, nesocotind dreptul de proprietate al mănăstirilor, alcătueşte un plan de parcelare al Chişinăului nou de astăzi şi începe să împartă amatorilor locuri de casă.

Din ccest act abuziv se iscă procese între noii împroprietăriţi pedeoparte şi mănăstirea Galata sau aceia care deţineau locuri dela ea pedealtăparte.

Astfel, la Inaltul Sfat al Basarabiei se primeşte la sfârşitul anului 1817 o jalobă, scrisă greceşte, a protoereului Constandin Papàndopul cu arătare că judecându-se la Departamentul al II-lea „presudstvia politicească“ *cu maiorul Constantin Şăinovici* „pentru un loc de casă din oraşul Chişinăului şi cu toate că dumnealui maiorul au rămas nemulţumit cu hotărîre ce au încheeat ace presudsfie, dar păr acum n'au mai rădicat pricina cu rânduiala cuviincioasă la apelaţie“.

Inaltul Sfat dă la 18 mart 1818 un ucaz semnat de Feodor Nidoba şi secretarul Paninopul prin care cere dosarul dela Departamentul al 2-lea Presudsfia giudecătorească. Acesta trimite dosarul la 1 april sub semnătura sovetnicului Başotă (Toader); secretar Timuş; stolnacealnic Bobeică.

Dosarul se înfiinţează după rezoluţia din 1818, iulie 20 semnată „marşal. N. S. (nadvornoi sovetnic) Răşcanu“.

La 1824 luna august Inaitul Sfat „sovetul“ *hotăreşte să se scrie* „oblastnoiului zemlemer“ *Ozmidov* „să trimită acestui sovet lămurită sfedenie la ce anumi vremi şi după a cui poroncă au dat loc răposatului Şeinovici şi dacă i s'au fost poruncit ca să dea locul ce au fost însămnat mai înnainte dumnisale Pizani pentru ce au cuprinsu şi locul jăluitoriului Papandopulo“, *care* „precum el arătă au fost însămnat cu hendechi, fără să să încredinţăzi mai întâi a cui esti acel loc şi de esti slobod şi pe lângă aceasta să trimită Sovetului şi în orighinal predpisania după cari au dat loc răposatului Şeinovici“.

Răspunsul „dela oblastnoi zemlemer şi arhitector Ozmidov“ *referindu-se la întrebarea ce i se face de către Inaltul Sfat cuprinde foarte interesante lămuriri pentru istoria Chişinăului*:

„Oraşul Chişinău cu toate că mai înnainte au fost în stăpânire monastirilor Galata şi Sfintei Vineri însă din pricină strâmtorii caselor şi a uliţilor mi s'au fost poroncit ca să alcătuesc plan pentru noul oraş supt nume de Alexandrovscaia Ceastă, pe câmpul slobod ce era despărţit de spre oraşul vechi cu şanţi. Planul ce am fost alcătuit eu pentru oraşul nou încă atunce s'au cuprins de către răposatul mitropolitu şi ecsarh Gavriel spre zidire mitropoliei, căruia de către ocârmuitoriul de atuncea domn inginer gheneral maior Garting s'au şi întărit în 21 Iuli 1813. După întărirea căruia plan

Exţelenţiea Sa mi-au poroncit ca să despărţăsc acel plan în cvartaluri şi să osăbesc uliţile cu linii, care s'au şi înplinit de către mine. După aceia au început a să înpărţi loc acelor ce voia să zidească case, după poronca stăpânirei, precum această să urmiază şi până acum. Intre alţi jeluitori pentru locuri s'au arătat şi dumnealui colejschii sovetnic Pizani cu jalobă către Exţelenţiea Sa în 25 Noemv. anul 1813, cerând ca să i să arăte loc de casă ce voeşte a-ş face pe Uliţa Nemţiască şi Gostinaia, pe care jalobă următor rezoliuţii din partea Exţelenţii Sali, poroncitoare mie ca să-i dau locul cerşut, care ne fiind cuprinsu di niminea îi s'au şi dat de către mine în lung de 48 şi în largu din faţa uliţii Gostinoi de 30 de stânjâni. In urmă, după trecirea de un an şi 7 luni, dumnealui Pizani, neîngrădind acel loc s'au şi otcăzărisit de acel loc prin jalobă ce au dat ocârmuitoriului oblastii în 6 Iuli anul 1815, de care înştiinţându-să maiorul Şeinovici, prin jalobă ce au dat în aceiaş zi s'au rugat că acel loc să i să dei dumisale, pe care jalobe Exţilenţiea Sa pe lângă predpisania cu no. 5029 mi li-au trimis mie spre cuviincioasă îndestulare, în urmare căreiea am şi dat eu acel loc dumisale Şeinovici", *care a făcut o poartă, o şură, etc.*

Mai târziu a aflat că protoereul Papadopulo „ce au fost mers la Moldaviea" *s'a apucat să facă un şanţ dealungul locului. La orăşeneasca poliţie a văzut la protopop* „un document din partea mănăstirii Galata, care ar fi fost scris dela anul 1813 pe un loc precât pot ţinea minte în lung de 90 stânjâni, iar în larg nu pot ţinea minte". *Locul cuprindea un cvartal întreg, inclusiv locul lui Şeinovici.*

„Arhitectorul" *îl întreabă pe protoereu cum se explică faptul că în documentul său cu dată anterioară împărţirei şi întăririi planurilor se ţine seama de cvartalele aşa cum s'au împărţit ulterior.*

Protopopul susţine însă că documentul lui nu este plastograf şi pretinde locul. Arhitectorul îl sfătueşte, dat fiind că Şeinovici construise şi o căsuţă pe loc să ceară ocârmuirei alt loc pustiu fiindcă aceasta dă „la toţi aceia ce vroia a zidi case". *Protoereul* „s'au lăsat de a face casa şi cu aceasta s'au sfârşit pricina până acum".

Inaltului sfat „*arhitectorul*" *îşi exprimă părerea că i se poate da protoereului alt loc fiindcă în documentul său nu se*

spune în ce loc anume i se va delimita proprietatea în moşia mănăstirei Galata. Locul, maiorul Şeinovici îl vinde dumisale colejchii asesor Iamandi. Alte două locuri ce au rămas în acelaş cvartal s'au dat unul pomeşcicului Ivan Botezat „pentru care i s'au şi dat plan întărit de către domnul Inzov şi celălalt iarăşi domnului Lupu Rosset".

Intre timp, guvernul rus prin generalul Bahmetiev intervine către mănăstirea Galata şi Muntele Sinai, dobânditoare dela Sf. Vineri, cu rugăminte de a vinde sau a schimba pe alte moşii Chişinăul, Hrusca, Buicanii şi Vovinţenii (întregul cadru teritorial al Chişinăului de azi) şi în urma stăruinţei arhimandritului Partenie dela Galata, patriarhul Ierusalimului a dăruit ţarului Alexandru cele patru moşii prin actele dela 15 Noemvrie 1817 şi 15 Martie 1818. Procesul nu mai prezenta interes ; el rămâne în nelucrare.

Merită însă să fie citată în întregime frumoasa hotărîre a primei instanţe :

„Anul 1817, lune Mart zili. Din poronca înpărăteştii sale măriri Dipartamentul al 2 lea, Ocârmuire Oblastii Basarabiei, presutsfiea[1] giudecătorească au ascultat dou jalobi dela protoereul Costandin Popandopulu, ce întâi din 1 Dechemvrie a trecutului an 1816 şi cel al doile din 12 a trecutii luni Fevruar cu cuprindiri că un loc de casă din mahalaoa din sus a oraşului Chişinăului, dinspre Buican, ci l-au luat Cuvioşîea Sa prin scrisoare dela mănăstire Galata din Iaş, a căruia esti moşiea Târgului Chişinăul, prin apucătură acum să află supt stăpânire dumisale maiorului Costantin Şăinovici, rugându-să ca şi după alti jalobi a sali ci au dat mai înnainte a i să da în stăpânire, în puterea scrisorii ci ari dela mănăstiri şi a privileghii ci ari târgul. Şi după cercetare s'au aflat că în pricina mai sus însămnată, încă la luna lui Mai a anului trecut 1816, de către clenurile ce au fost mai înnainte la această presutsfie[2] s'au închiet opridilenii [3] în favorul dumisale maiorului ca să stăpânească acel loc şi să aibă a-ş faci casă pe dânsul nesupărat di Papandopul

1. instanţa.

2. Banul Dimitrie Răşcanu, Ioan Rus, paharnic Petrache Catargi, stolnic Maftei Donici, Filoctache Căplescu sulger.

3. sentinţă.

supt acesti cuvinte că asupra jalobii Papandopului la 10 Fevr. aceluiaş an 1816, triimeţându-i povescă [1] supt no. 154 au priimit Departamentul dela dumnealui maiorul obisnenii [2] la 13 tot aceiaş lună Fevruar că nici un feli di loc a jăluitoriului Papandopul n'au îngrădit şi nici cugetari n'au avut a lua locul nimăruia în vremi când, de opştii, la feliuri de obrază s'au dat locuri di ş'au făcut casă şi alti benali [3] pe moşiea oraşului Chişinăului. Aşijdire şi dumnealui având trebuinţă de loc pentru casă, după datorii s'ar fi arătat cu jalobă către acel ce au fost nacealnic mai înnainte aceştii oblastii d. inginer ghineral maior i cavaleri Garting, la luna lui Iunii anul 1815, cerşind ca prin cini să cuvini să i să însămneză un loc di casă şi Exţelenţiea Sa prin predlojănii ar fi poroncit zămlimeriului [4] Ozmidov di au însămnat un loc de casă în măhălaoa de sus [5] care loc mai înnainte au fost hotărît după planul oraşului pentru dumnealui colejschii sovetnic Pızani, cari prin ştire nacealnicului l-ar fi lasat ca unul ce-ş luasă aiure loc spre lăcuinţă şi că dumnealui maiorul ştiindu-să deplin stăpân, precum toţ de opştie, ar fi făcut cheltuială pi îngrăditul locului şi plata a feliuri de materialuri i facire de odăi pe dânsul până la o sumă de 4380 lei, zîcând că dacă-i va răspunde jăluitoriului banii însămnaţ, apoi să va dipărta di acest loc şi va rămâne în stăpânire Papandopului. Şi pentrucă acest răspuns i s'au făcut ştiut Papandopului ca să-ş arăti înpotrivă îndreptări şi din pricină că n'au mai dat nici un răspuns de îndreptari, ce încă s'au dus la Iaş, fără a-şi lăsa vechil măcar şi maiorul cerând punire la cali la Departament, arătând că au tocmit şi meşteri lucrători pentru facire casălor, a cărora lucru au continit şi meşterii stau în cheltuială şi cheresteaoa şi alti materiealuri, ce au adunat să strică şi să răsăpesc, supt acesti îndreptări, au dat dreptate dumisale maiorului să stăpânească acel loc în veci şi pe jăluitoriul Popandopul l-au dat rămas; iar în ce întâi jaloba ce au dat Popandopulu la anul 1815, noemvrie 9 s'au văzut că acest loc in sumă de 80 stânjeni lungu şi 60 curmezişul cu ţîdulă de la mă-

1. citaţie.
2. lămurire.
3. clădiri.
4. inginerului-hotarnic
5. Mahalaua de sus nu era pe moşia „oraşului Chişinăului" ci pe moşia Buiucani, care începuse a-şi pierde numele.

năstirea Galata din Eş, a căruea esti moşiea târgului Chişinău la anul 1813, mart 1 i s'au fost dat jăluitoriului Popandopulu şi dintr'aceasta au cuprins dumnealui maiorul o bucată de loc. Şi aceasta au dovidit pi hindichiul ce au fost, cari şi acum să cunoaşti.

Presutsfia aceasta, întrând cu luare aminte în cercetare acestii pricini, s'au discoperit că pi jăluitoriul Popandopulu, prin ace giudecată a Departamentului di mai înnainte cu totul s'au asuprit:

întâi, că cu scrisoare ce o ari jăluitoriul dela mănăstire Galata pe acel loc, cari ari toată putere iai, întemeetă pe pravilile pământeşti şi mai ales pe hrisovul ce ari mănăstirea cu târgul, nici odată nu să poate anerisî, ca să să depărteză de acel loc, ce de purure poati să-i slujască de docoment, după cari trebui să urmeză neapărat a răspunde şi venitul ce să socoteşti că va fi trecut în condica mănăstirii, după rânduiala ci să păzăşti;

al 2-le, că mănăstire Galata ca o stăpână a moşii Chişinăului au avut şi ari dreptati şi puteri a da locuri cui au voit după cerile ce priimeşti, la feliuri de obrază;

al 3-le, că fără ştire mănăstirii sau a vechililor iei, de cătră nimini nu să pot da locuri de casă, căci acesti locuri esti obicei şi privileghii şi dreptate a mănăstirii, de să trec în condice cătră veniturile mănăstirii, fiindcă toati pravilile întăresc stăpânire fiiştecui pe drept lucrul său, apoi cum de numai acestă sfântă mănăstiri să poată suferi a i să lua locuri de cătră feţi, fără ştire şi mai ales voinţa sa sau a vechililor iei;

al 4-le, că nici nacealnicul de mai înnainte, nici zămlimeriul nu numai că n'au avut dreptate ca să dei loc cu stăpân dumisali maiorului, dar nici închipuiri că i s'ar fi dat nu încapi, căci dacă acel loc după planu nu s'ar fi căzut jăluitoriului, apoi nici dumisali maiorului nu putè să-l dei, ci trebui să rămâi slobod dispre amândou părţile şi să fie drum pe acolo, căci îndreptarea planului esti ştiut că să lărgesc locurile, iar nu să rădică planul pentru ca să să îngrădească, ce încă, pe unde vini măsura planului, să tai şi din însuş ogrăzile vechi îngrăditi, precum esti ştiut de opştie.

Şi pentru aceasta dumnealui maiorul nu să poati agiuta că puni înnainte porunca nacealnicului ce au fost şi lucrarea zămlimeriului, de undi nici o încredinţari macar n'au înfăţoşat, cari şi aceia de ar fi nu poati avè temeiu înpotriva scrisorii dela mănăstire Galata, căci şi nacealnicul ce au fost numai la îndreptarea lo-

curilor după plan prin zămlimer au avut osârdie şi datorii a face linii în oraş, pentru opşteasca ferîciri, iar locurili nimărui n'au luat ca să li dei altora. Şi pentru aceia nici un temei nu poati avè dumnealui maiorul supt cuvânt că i s'au dat din poronca nacealnicului acel loc, căci nacealnicul de va fi dat poroncă întru aceasta să poati giudeca că să va fi cuprins a-i da din locurile slobodi, iar nu din celi cu stăpân şi mai ales că un stăpân de moşii nu numai că nu esti supus a da loc fără voi di pi dreaptă moşiea sa, drept orici numiri, dar încă şi benalili ci să fac fără ştirea sa ari dreptati, după obiceiul pământului, a-l opri.

Drept aceia, cunoscându-să că Pre Cuvioşîea Sa ari dreptati pi temeiul legiuirilor pământului, în putere scrisorii dela mănăstire Galata a stăpâni deplin locul acela în suma stânjenilor 80 lungu şi 60 latul, S'AU HOTĂRÂT ca să i să dei în deplină stăpânire Cuvioşiei Sale, iar dum. maiorul Şăinovici, precum s'au arătat mai sus, di vremi ci fără nici un cuvânt al dreptăţii au fost îngrădit acel loc, să-ş rădici materiealurile şi benalili ci va fi făcut pe dânsul, mulţămindu-să că nu i să opresc, iar gardul ogrăzii va rămâne a jăluitoriului înpotriva hindichiului, ce au fost făcut şi s'au astupat de dumnealui maiorul. Şi pentru vânzare acelui loc, ce arată Pre Cuvioşîea Sa prin pominita jalobă din 1 Dechemvrie a trecutului an 1816 că au făcut dum. maiorul cătră dumnealui Ioan Străjescu şi dumnealui Străjescu cătră dumnealui titulearnoi sovetnic Ioan Emandi, să rămâi a-ş căuta la nemulţămire însuş între dumnealor, iar pentru de a să înputernici stăpânirea Pre Cuvioşâi Sale fără supărari dispre obrazăle mai sus însămnate pe arătatul loc cu gardul lui ce să află acum, să să poroncească prin ucaz orăşăneştii Chişinăului poliţii.

Sovetnic Donici. Sovetnic Iancu Rusul.
Sovetnic Ioan Cheşcu.

4.

Mănăstirea Hârbovăţul cumpără o câşlă în Bugeac. Aşezări păstoreşti de mocani în ţinutul Achermanului. Marele otcupcic al Basarabiei şi câşlele de pe locul împărătesc. Obiceiurile juridice ale câşlelor.

„După luarea Basarabiei de către Rusia şi plecarea Tătarilor în Crimeea, turmele de oi şi cirezile de vite de la nordul ţării s'au

scoborît în Bugeac, unde animalele găsesc hrana şi în mijlocul ernei. Tot în aceleaşi câmpii păsceau pe-atunci şi turme numeroase ale mocanilor din Transilvania.

In anul 1818, după spusele lui Cornilovici, afară de vitele care aparţineau locuitorilor din Bugeac, se mai aflau pe acolo 562 câşle de ernat pentru turmele locuitorilor de la nordul Basarabiei. Această mărturisire a lui Cornilovici nimiceşte afirmaţiunea istoricilor ruso fili, ca Nakko şi Batuşcoff, cari pretind că Basarabia luată la 1812 s'a alipit de Rusia despoporată şi devastată cu desăvârşire de Turci[1] ".

Cât de adevărată este reflexia aceasta o mărturiseşte şi unul din dosarele din arhiva tribunalului Lăpuşna. Un proces, la prima vedere, banal, pentru stăpânirea unei câşle aduce informaţiuni şi asupra locuirei statornice a Bugeacului de români şi asupra regimului juridic al câşlelor, în raportul lor cu stăpânul terenului pe care erau aşezate.

Reclamantă este mănăstirea Hârbovăţului. Cum a ajuns mănăstirea stăpâna unei câşle în Bugeac ne-o spune copia actului de cumpărare din 3 Ianuarie 1814, aflată la dosar:

„Adecă eu Ghiorghii Cazămir dau acest zapis al mieu la cinstită mâna Sfinţii Sale părintelui arhimandritului Serafim, egumenul mănăstirii Herboveţile şi namestnic Sfintei mitropolii Chişinăului şi Hotinului precum să să ştii că de a me bună voi, nesălit de nimene, am vândut Sfinţii Sale toate vitele mele dinpreună cu odaia şi cu toati acareturile, fântâni şi altile, în preţ 800 lei bani, care bani i-am priimit, iar odaia iaste la Gura Băbeiului. Şi dar Sfinţiea Sa ari a stăpâni toati vitele şi cu acareturile şi locul odăi precum şi de către mine s'au stăpânit în veci, nestrămutat ca nişte drepte viti şi acareturi a Sfintii mănăstiri, îndatorindu-să Sfinţiea Sa ca afară de banii ce mi-au dat să pomenească la sfântul jărtvelnic a Sf. mănăstiri numele mieu şi cu tot neamul mieu, nefiind volnic în veci, niciodinioară, nici eu, nici neamurile a răscumpăra sau a întoarci aceste viti şi odaia, ce oricari să va ridica întru aceasta să fie pedepsit de către giudecată ca un viclean şi nici o îndreptari la giu-

[1] Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, Bucureşti. 1898 p. 457.

decată să nu aibă, pentru cari, neştiind carti, mi s'au scris numele şi însuş eu am pus degitul.

1814, ghenar 3

eu Ghiorghii Cazămir adeverez şi am vândut
eu Cozma Ciobanu adeverez

Cu zisa numitului am scris acest zapis şi l-am iscălit, puindu-mi însuş degitul.

Grigorii Scorţăscul

Şi eu Elena Mătăsăriţa m'am întâmplat faţă la această vânzari şi eu am fost mijlocitoari din partea vânzătoriului când au vândut acesti viti de a sa bună voinţă, pentru cari, neştiind carti, mi-am pus numele şi degitul.

1814, ghenar 3 zile

eu Eleana Mătăsăriţa adeverez.

Urmează întăritura Exarhiceştii Dicasterii a mitropoliei Chişinăului şi Hotinului sub iscălitura protoereului Stăvărachi Costin,

Arhimandritul Serafim se plânge Ocărmuirei Basarabiei, Expediţia înplinitoare, că a cumpărat deia „un Gheorghii Cazamir mocan cu tovarăşii săi“, „odaia cu vitele ci au avut, hăiurili şi cu locul ci cuprinde spre hrană vitilor de păşunat, de fân, arături şi semănături, după obiceiul ci să păzăşti în Basarabia“, „iar acum s'ar fi înştiinţat că un Aftanasie Grecu trăitor la Baccealîea pren a lui putere ar fi dus pi locul odăi mănăstirii cai cu cari cuprindi locul odăi de nu au nici ca cum unde să pască vitili mănăstirii“. *Cere izgonirea acestuia, invocând o stăpânire de 30 de ani şi adăogind că* „nici de către cantora Basarabiei nu i s'au făcut supărare pentru a plăti şi havaetul ci să cuvini cantorii pi acel loc“.

Cercetarea făcută la faţa locului de „ocolaşul de Nistru“ *constată că vitele lui Aftanasie Grecu* „nu sânt aşăzate pe locul odăi arhimandritului, ci pe locu odăi ce au cumpărat-o dela un Andrei Laiu, lăcuitori den Căuşăni în preţ de 181 lei cu toate acareturile şi locu ce i să cuvine, ce şi numitul Lai au avut-o făcută mai înnainte pân'a nu vinde Cazămir odaia arhimandritului, iar pentrucă aceste două odăi sântu cu apropeiare una cu alta loc ca de o vârstă şi giumatate să şi agiung vitele la păşunat“.

In acelaş sens raportează judecătoriei ţinutului Achermanului şi ispravnicul ţinutului Botezatu la 28 iunie 1820.

Arhimandritul depune totodată mărturia mocanilor megieşi, toţi, fără excepţie, români, mărturie întărită mai târziu prin jurământ în faţa judecătoriei, că Laiu a vândut câşla sa fără să anunţe pe megieşi spre a le da posibilitatea s'o cumpere ei în virtutea dreptului lor de protimisis.

„Noi cei mai gios iscăliţi cu punire numilor şi degitile noastri, cari ni aflăm cu lăcuinţa în parte Basarabii, unei câti di douzăci şi patru di ani şi alţîi câti triizăci şi trii di ani am dat această mărturii a nostră la cistită mâna Sfinţîi Sali părintilui arhimandritu chir Sarafim şi proistosu mănăstiri Hârbovăţului pe cum să fii ştiut pentru odaia sfintii măstiri (sic), cari odai să află în parte Basarabii, pi vale Sărata şi s'au cumpărat di cătră Sfinţâe Sa părintile arhimandrit la anii trecuţi dila un Ghiorghi Cazamir cu zapis cuprinzător pentru tot locu odăi di jur înprejur pe cari loc şi odaia numitului Cazamir; pi câtă vremi au ţînut băcatile şi au trăit noi în multi rânduri vinem şi ne înprumutam dila numitu Ghiorghi Cazamir cu fân şi cu altile după vreme ci urma, nevoi ca nişte megieşi ci eram şi la numitu loc pi nimene n'am apucat cu viti sau târlă a trăi, numai afară din jos dinspri răsărit pi blagorodiea sa Costandi [n] Machidon cu odaia şi cu viti, undi să află şi până astăzi, iar cu asămini din sus dispri apus am apucat odaia dumisali cuconului Apostolachi clucerul Burda, iar pi locul odăi mănăstirii am apucat pi numit Ghiorghii şi pi mortu Cozma, tovarăşu lui şi alţii pre nimine; iară pentru târla lui Andrei Laiu, cari târlă să află în prajma odăi mănăstiri şi o vândut-o acum dumisalî Tănasă Grecu şi primăvara trecută noi pentru această vâzari şi loc ci l-au vândut numitul Laiu, după plină ştiinţă ci avem mărturisîm în frica lui Dumnezău şi cu sufletili noastri că acest loc esti din parte locului odăi mănăstiri măcar şi numitu Laiu di au trăit puţînă vremi cu vitile pi acest loc şi aceasta au fost pre în bună voinţă şi priimiri numitului Gheorghii Cazamir şi mortului Cozma şi pentru aceasta însuş sângur Laiu nu va tăgădui. Şi pentru cè mai adivărată credinţă ne-[a]m pus numile şi degitile şi ori la ci judecată şi jurământ vom fi chemaţi vom mergi şi di faţă cu asămine vom mărturisî. Şi la aceasta am dat condeiu la mână scriitorului şi ne [a]m pus numile.

eu Vasîli Dănilescu am pus degetu
eu Sămion Dănilescu am pus degetu
eu Ştefan Roşu am pus degetu

eu O[no]frei Cuciurcă am pus degetu
eu Ion Bocancea
1820 Şi eu Costande Meriacri am scris
iuli 3 zili cu zisa lor

In acelaş sens, favorabil mănăstirei, la 30 Iulie 1820, face raport către judecătorie cilenul Machedon, [1] *care mai avea şi el o câşlă pe valea Sărata. El susţine de asemenea că vânzarea s'a făcut fără ştirea megieşilor şi că Dermirale spre a împedeca mănăstirea să mai răscumpere câşla s'a apucat să cheltuiască cu o mulţime de îmbunătăţiri,* „pe cari pute să le facă la locul câşlii *sali* cel vechi, ce avè aice în Basarabia [2] pi Cilibidiria".

Dermirale invoacă mărturiile oficiale care ar rezultă din registrele marelui otcupcic al Basarabiei. Otcupul era un fel de concesiune a veniturilor statului prin licitaţie în favoarea unui interprinzător (otcupcic).

Cătră judecătoriea ţinutului Achermanului
dela Glavnoi otcupcic al Basarabiei jicnicer Glavce,
răspuns.

Povestca aceii judecătorii dela 11 zile a trecutii luni săptemvrii supt no. 1723 am priimit şi am înţăles celi cuprinsă în pricina de judecată ci esti între dumnealui Tanasachi Damirali şi între Sfinţiea Sa arhimandritul Serafim pentru o câşlă ci au cumpărat dumnealui Damirali dela un Andrei Laiu, lăcuitori din târgul Căuşănii, di pi Valea Sarata, pentru cari am cinste a răspunde aceii judecătorii că cercetând eu condicili meli pentru câşlili ci sânt în Basarabiea, pi locul înpărătesc cuprins în otcupul ci am luat dela haznè să află trecute acesti amândoî câşli şi dumnealui Tanasachi Damirali au şi plătit pentru câşla dumisali şi au luat şi iarlâcu supt no. 41. Pe lângă aceasta aflându-să Andreiu Laiu aicea în târgul Căuşenii l-am întrebat de ari iarlâce şi pe anii trecuţi, de când ari el câşlă pi acel locu şi mi-au înfăţoşat şapti iarlâce, adică:

1. dela dumnealui cluceriul Burda la anul 1813, mai supt no. 278;

---

1. Judecător in tribunalul Acherman.
2 Este a doua oară când, se pare, că prin Basarabia se înţelege încă numai regiunea de sud a Basarabiei, vechea stăpânire a Basarabilor Valahiei.

2-le. dela dumnealui sărdariul Măcărescu la 1814, mai 18 supt no. 20;

3-le. tij dela dumnealui Măcărescu la 1815, iuni 10 supt no. 20

4-le. dela dumnealui Costachi Leonard la 1816, iuni 18 supt no. 8;

5-le. dela dumnealui C. R. Zinițchi la 1817, iuni 5 supt no. 7;

6-le. dela dumnealui Iancu Guste la 1818, săpt. 23 supt no. 106;

7-le. dela dumnealui C. A. Vartholomei la 1819 săpt. 18 supt no. 47;

Şi de vreme că vânzătoriul Andrei Laiu au putut trăi la acel loc, având pisti o sută viti albi, numai mari, după cum să vedi prin iarlâcurile ci ari de plată în curgire de atâța ani, pe când au fost şi odaia părintelui arhimandritul, însă supt numili unui Cozma ci l-au ucis argații lui în anii trecuți, carile au avut mai multe vite de cât ari acum părintili arhimandritul, supt ce cuvânt nu pot încăpè acum acesti doî odăi eu nu pot înțălegi, fiindcă după ştiința ci am, loc esti îndestul şi să pot hrăni şi îndoită summă de vite de câte să află astăzi la aceli doî odăi cu toată îndestularea adică de imaş şi de fânați şi de țarină.

Rânduiala, ci să păzăşti între câşlili megieşite, esti aceasta: pe locul de imaş umblă fără nici o popreală vitili fiiştecăruiea câşli, iar loc de fânați îşi popreşte fiiştecari câşlă deosăbit pentru trebuința sa şi la celi mai multi câşli esti fânați şi pisti trebuința ci au şi când din întâmplare nu să faci fânați la vreunile din câşli, pot să meargă să cosască pi la megieşii lor din fânațul ci au din prisos, fără să dè vreo plată megieşului său, fiind dejma fânului a otcupcicului, iară nu a câşlarilor.

Şi fiind cu cât să înmulțesc câşlili pi locul înpărătesc, atâta să adaogi folosul haznelîi, cari trebui să să păzască şi cât să înpuținează atâta să faci scăderi folosului haznelîi, pentru aceasta după a me socotință dumnealui Tanasachi Damirali ci au cumpărat câşla dela Andrei Laiu, făcută de atâța ani, poati să rămâe bun stăpân pi acè câşlă, iar judecătoriea după cum va socoti cu dreptul va hotărî.

no. 69
1820, anul Simeon Glavce [1] jignicer
Septemvrie 10 zile.

[1]. V. Ştefan Ciobanu, *Biserici vechi din Basarabia*, Comisiunea monumentelor istorice din Basarabia, I, p. 32 mărturia despre vechimea familiei Glavce în Căuşani.

Mărturia dela glavnoi otcupcic este întărită şi cu aceia a „pomeşcicului Ioan Bărcariu“, *care s'a* „aflat povernoi otcupului Basarabii la răposatul Alecsandru Panaete când au fost otcupcic Basarabiei cât şi la dumnealui colejschii asăsor Iordachi Varfolomei“. *După ce arată vechimea aşezărei Laiului, adaogă şi el:* „Osăbit fac ştiut giudecătorii că şi eu am câşlă pe vale Sărata şi câşla mănăstirii Hârbovăţului precum şi a dumisaii Damiralii am ştiinţă că au loc îndestul şi încă alte câşle în Basarabia sânt mult mai desă decât aceste doao“.

Judecătoria Achermanului [1], *la 2 Decemvrie 1821 respinge acţiunea intentată de mănăstire. Recunoaşte vechimea câşlii Laiului şi prin urmare dreptul lui Damirali, cumpărătorul, să-şi menţină aşezarea pe acelaş loc, iar, cât priveşte dreptul de protimisis îl înlătură pe următorul foarte important considerent:* „ştiut esti că câşlile din Basarabia sânt pi locul înpărătesc şi sânt toati vremelniceşti; din cari, după răsporojăniea stăpânirii, pot să să strici şi să să aşăzi pi acel loc sati. Apoi la asăminea lucruri fără temei nu să poati da protimisăs megieşului“.

Pământul împărătesc este desigur o urmare a stăpânirei tătăreşti asupra Bugeacului. In dreptul otoman pentru câmpuri, locuri de adăpost şi de păşune, păduri, etc. exista drept formă obişnuită de proprietate: miriè, *aparţinând Statului. Folosinţa pământurilor miriè se arendà de cârmuire.*

Posesorii, un fel de embaticari sui generis, primeau un titlu numit tapu *învestit cu* tughrà-*ua imperială în schimbul unei plăţi anticipate* muadjelè *şi a unei* dijme *anuale, în natură din recoltă.*

Monahul Venedict, vechilul mănăstirei face apel la judecătoria politicească a Basarabiei, dar, se pare, apelul rămâne fără nici o altă urmare.

5.

Condica notarială pe 1821 a oraşului Tucicov. Otcupul băuturilor din Izmail. Baronul Theodor Mustaţă dă în arendă hotarul „celor două ceasuri“.

Vechiul Ismail, „*Smilul*“ *moldovenesc, se găsea pe locul unde se află cetatea. Oraşul de astăzi este relativ modern. In timpul campaniei turceşti dela 1806-1812, şi anume în 1811, generalul-*

1) Membrii: Iordachi Boţan şi Stoianov.

maior Serghei Alexievici Tucicov a transformat vechea aşezare, creind oraşul nou al Izmailului. A tăiat în cartiere regulate podişul dela vale de cetate şi a adus aci numeroşi colonişti de peste Nistru şi din Balcani [1].

Am găsit nu de mult, în arhiva veche notarială a tribunalului Lăpuşna o condică de transcriere a contractelor încheiate în 1821 de locuitorii Tucicovului, căci aşa s'a numit câtăva vreme oraşul în onoarea întemeietorului său. Din acte rezultă, contrariu informaţiunilor isvoarelor ruseşti, existenţa unui mare număr de locuitori moldoveni. Spicuesc din actele scrise moldoveneşte :

1. 1820, decemvrie 20. Locuitorii din Tucicov Gherghilina şi Costandi Zambac, ficiorul Gherghilinii, împrumutându-se cu 750 lei dela neguţătorul armean din Tucicov Chircor Haciadurov îi pun amanet casele lor din Tucicov „în pervoi ceaste“ *şi via lor din Bugeacul cel Mare.*

2. 1820, noemvrie 6. Locuitorii din „oraş“ Tucicov Gheorghii Mumgiu, Costanda soţia Mumgiului, Ivan sîn Gheorghii Mumgiu vând tot lui Chircor Haciadurov via sădită de ei în Bugeacul cel mic şi „înmahalagită“ *cu via lui Coniţă la răsărit şi cu a lui Ioan Vacom la apus, iar la capete cu ghiolu Caibac şi cu drumul. Via are trei rânduri de butuci, 2 nuci, 5 zarzări, un prun, un curcăduş (sic), un măr şi alţi pomişori tineri. Preţul 240 lei.*

3. 1821, fevruar 26. Marin Băcan din Tucicov, desfăcându-se din tovărşia de băcălie şi altili ce a avut cu armeanul Bedros Mogărdiciu, recunoaşte că i-a ramas dator 600 lei în monedă turcească, pe care să obligă să-i plătească până în doi ani. Spre garantare îşi pune amanet o casă şi moara ei cum şi ograda din Tucicov, în pervoi ceaste, „înmahalagită dispre apus cu Coniţă Talpizu şi la răsărit cu Ioan Pâslariu, pe uliţa Tamojnii“.

4. Il reproduc în întregime. El ne dă informaţii preţioase asupra vieţei comerciale a timpului. Vânzarea rachiului era monopol de Stat şi se concesiona, „în otcup“. Vedem de asemenea că rachiul, în Basarabia, era adus dela Movilău.

Anul 1831, Mart 31. Tucicov. Mai gios iscăliţi Avram Perper şi Herşcu Abramovici Dorfman, dăm această a noastră scrisoare la

1. И. Н. Халиппы, Труды III, p. 422; Ştefan Ciobanu, *Basarabia*, p. 91; Zamfir Arbore, *op. cit.* p. 300.

mâna dumisali Costachi Corce Başa, vichilul dumisali Ghiorghe Costandachi precum să să ştie că după condractul ce am închiet noi la trecuta lună Noemv. din anu trecut 1830 pentru otcupul băuturilor din Cetatea Izmailului şi forştatul ei, rămâind noi a răspundi dumisale Costandachi o mare summă de bani, din banii ce sântem datori a răspunde pe fiiştecare lună. şi tocmai acum de sărbătorile Paştilor sfârşind şi tot rachiul de la cantoră şi neavând nici bani ca să cumpărăm şi să plătim rachiul, ce am arvonit la Chişinău, în patru buţi di la neguţitorul din Movilău, Haim Viir, care acum au vinit cu rachiu şi din pricenă că nu am avut bani ca să-i plătim stă cu dânsul la cot, la Buga, nepriimind a-l aduce aice pâră ce nu-i vom număra banii, am căzut cu rugăminte la dumnelui Chiorcebaşa ca să găsască dumnelui bani şi să ia cu împrumutare 6000 adică şasămii lii, orideunde va pute găsî şi cu orice dobândă şi să plătească numitului neguţitoriu toţi banii aceştiea pentru rachiu, supt această însă îndatorire ca noi de acum înnainte oricâţi bani vor eşi din vânzare băuturii, ce se va face, atât din rachiu cât şi din vinu, precum şi din toate rămăşiţile ce mai avem din bâutură, atât din vinu cât şi den rachiu pe la unii şi alţii, aice în oraşul Tucicovu şi în Cetatea Izmailului, să nu avem a lua în mânile noastre nici un banu, de nicăiurea, ce toţi aceştiea să-i strângă dumnelui până ce ne vom plăti de toată datoriea, ce sântem datori a răspunde după condractul mai sus arătat închiet cu dumnelui Costandachi la trecuta lună Noemv. şi an 1830, precum şi aceşti bani ce au dat dumnelui acum pentru rachiul ce am cumpărat şi cu dobânda lor, câte la sută pe lună, precum plăteşte şi dumnelui dela acie ce i-au luat, iară obeşcecelor şi celorlanţi ce slujăsc la cantoră marfa ştiută dumisali, care plăteşte pentru slujba lor, are a o răspunde dumnelui cu mâna dumisali din banii ce va strângi. Intr'un cuvânt zicem, că de astăz şi înnainte pâră când vom plăti dumisale toţi banii, ce sântem datori, avem a fi numai nişte privitoare şi purtătoare de grijă pentru buna rânduială, ce trebueşte a să păzî la acest otcup, iară bani în mânile noastre, nici o para de nicăire să nu luom, ce toţi banii are a-i strângi dumnelui Chiroce başa pentru a-i trimite încredinţătoriului dumisale. Iară, după ce va da Dumnezeu şi ne vom plăti de bani ce sântem datori, apoi are a să urma iarăş după putere condractului mai sus arătat, închiet cu dumnelui Costandache şi pentru credinţă ne-am iscălit cu mâinele noastre jâdoveşte şi am

cerut de s'au întărit această scrisoare şi de cătră giudecătoriea ţinutului Izmailului.

Iscăliţi: Avram Perper şi Herşcu Avramoviçi Dorfman.

5. *Un act din 1821, noemvrie 9, complectează actul precedent. Abram Perper care arendase dela vechilul lui Gheorghe Costandache otcupul Izmailuului şi care rămâne dator acestuia 62.000 lei, renunţă în favoarea creditorului la veniturile otcupului şi obţine o păsuire de plată pentru a căuta să capete dela hazne prin mijlocirea lui Vasile Caţichi* „glavnoi otcupcic al băuturilor di pi la cetăţile din Basarabia" *scăderea unor pagube suferite de el şi care ar reprezenta contravaloarea datoriei către Costandache.*

6. *In sfârşit, un act cu aceiaşi dată, 1821, noemvrie 9, face pomenire despre numele unui cunoscut negustor din acea vreme, baronul bucovinean Teodor Mustaţă.* [1] *Vechilul acestuia, un oarecare Vasile Sluşanschii arendează lui Gheorghe Costandache* „vinitul moşii Frumoasa şi a osăbitului loc, ce să numeşti din locul domnese a celor doo ceasuri, care să megieşăşte cu trupul moşii Frumoasa din oblastiea Basarabiei, ţinutu Izmailului". *Arendarea se face pe trei ani dela 23 Aprilie 1822 până la aceiaşi zi în 1825. Preţul vcnitului* „are să fie cu 5000 lii ... mai gios de cât preţul cu care le-au avut vândute vichilii dumisali camergheriului Ioan Baluş, ce au fost stăpânitori până acum pominitelor moşii". *Pădurea rămâne a vânzătorului, cu excepţia lemnilor trebuincioase moşiei şi casei boereşti. Vânzătorul se obligă a pune pădurari spre paza pădurei, iar cumpărătorul se obligă, pe pădurarii* „aleşi din sătenii ce nu vor fi fruntaşi" *să-i scutească de obligaţiile către stăpân.*

Importanţa deosebită a actului o constitue însă, fără îndoială, informaţiunea documentară care precizează până unde se întindea lăţimea de două ceasuri a hotarului lui Halil Paşa.

In condică se mai află un act moldovenesc al moştenitorilor lui Manolachi Chicuş, 7 acte greceşti şi 66 ruseşti, semnate însă cele mai multe evreeşte şi armeneşte.

(va urma) **Aurel V. Sava**

---

[1]) N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, II, 1929, f. 86.

Pe calea pribeagului.

„*O, mamă!... Dulce mamă*"....

. . . .

M. Eminescu.

— Drum bun!... Dumnezeu să-ţi ajute!... Şi să te întorci acasă sănătos!...

— Să te găsesc sănătoasă, mamă!...

Dar când să ies pe poartă, — mama m'a oprit în loc:

— Stăi, să te mai privesc o clipă... Uitâ-te în ochii mei.. uitâ-te bine!... Ca să mi se întipărească pe veci în minte chipul tău cel scump şi drag!... Gheorghiţă al mamii!... De ce te înstrăinezi tu de noi?! Ţi-au închis duşmanii porţile şcolilor..... Te-au buhnit dejeaba la ostrov... — Dumnezeu să te răsplătească!.. Dar de ce să nu rămâi tu mai bine în sat la noi?!. . Ce să cauţi tu prin străini?!. Ce, crezi că prin străini îi mai bine?!. E-e-he! draga mamii!... Cine a stârnit cântecul streinătăţii a ştiut el ce spune... a fost păţit sărmanul!...

In vremea asta iată că soseşte şi bunelul cu un car de bostani din ţarină.

Văzând-o pe mamă lăcrmând se răsteşte: — „Las nu-l mai boci, că nu l-a luat încă dracu!.,. nu te teme, nu piere!..Diabia s'a mai oţeli printre streini!...

Mama şi-a stins plânsul şi a zis oftând: — Ei, bine: ducă-se peste Prut, să înveţe la şcolile deacolo. — Mă tem însă, că mâne poimâne o să se stârnească o bătălie şi o să cucerească rusu România... Atunci s'au dus în vânt toate drepturile ce le va fi câştigat acolo!... Că Ruşii îs tare mulţi...ca frunza şi ca iarba!.

— O, nu, mamă!.. România niciodată n'are să piară!...

Pesemne, că era multă căldură, multă credinţă şi însufleţire în cuvintele mele de naţionalist exaltat; căci faţa mamii s'a înseninat, şi desmierdându-mă cu privirea din cap până'n picioare, zise cu mândrie: — „Zdravăn şi voinic ai crescut, odorul meu!.. Numai noroc de-ai avea“...

Dar după puţine clipe, iar o răpi tristeţa şi adaose cu glas tânguitor: — „Să nu ajung să te bocesc şi să blăstăm ceasul în care te-am lăsat să pleci în lume...

Şi mama îşi ascunse faţa în pestelcă. Tremur şi suspine îi sguduea tot trupul. Plângea ca la îngropare. Simţeam că de nu voi porni îndată au să mă podidească şi pe mine lacrămele. Am sărutat înc'odată mâna mamii şi am pornit...

Când am ajuns în muchia dealului, deasupra satului, m'am oprit lângă moara lui Drăguţan şi am privit la casa noastră din vale. Mama stătea pe prispa casei şi privea în zare adumbrindu-şi ochii cu podul palmei. Mă gândeam: — biata mamă...ea crede că eu plec cu paşaport... Ea nu şt:e că eu fug de răul jandarmilor...

Mi-am rotit apoi ochii asupra satului întreg: asupra viilor şi livezilor, ce împodobeau aşa de frumos dealurile, asupra pădurii mărețe ce le încununa, şi mi i-am oprit asupra grădiniţei şi livejioarei de după casa dragii mele.

Mă uitam cu drag la vişinul cel frumos şi la nucul rotat cu crengile păn la pământ: sub poalele lor petrecusem atâtea nopţi frumoase de vară cu draga mea: „braţe'n braţe, gură'n gură“.. Eu îi şopteam cuvinte dulci de dragoste, o desmerdam ş'o sărutam, iar dânsa se alipea tremurând de sânul meu: ochişori-i străluceau, obrăjorii îi rumeneau şi guriţa-i îmi soptea şăgalnic, — fii cuminte...şezi binişor!... Noi ne drăgosteam, iar din fundul râpei din vale, din desişul tufelor, ne desfăta auzul şi ne înveselea inimile fermecătorul glas de privighetoare.....Şi clipele treceau, sburau fericite, fără griji...

Şi stând aşa,—m'a cuprins, nu ştiu cum, o jale mare. Mi-era milă şi durere de iubita mea..., ea, floare înflorită, curată şi nevinovată ca roua dimineţii, să se trezească deodată părăsită, uitată... ce chin şi ce durere pe sufletul ei!..

Şi mi se frângea inima, gândindu-mă la nopţile sbuciumate pe cari o să le îndure... Mereu îşi va lipi fruntea de fereastră şi va privi întunerecul, doar-doar îmi va zări chipul... mereu va sta cu urechea aţintită, doar mă va auzi, bătând încetişor în fereastră. Iar când vor începe a miji zorile, şi privighetorile vor cânta cu foc şi dor tot mai pătimaş, atunci mândra, văzând că nu mai vin, îşi va ascunde faţa 'n căpătâiu, se va porni pe-un

plâns înnăbuşit, desnădăjduit, păn ce bine-făcătorul somn se va îndura de ea...

De ciudă şi de necaz i-am tras un chiot şi am pornit cântând:

Frunzuliţa trei smochine,
Când gândesc puică la tine
Arde inimoara'n mine,
Ca focu'n cuptior de pâine.
Focul arde şi se stinge,
Inimoara'n mine plânge...

....

In vârful dealului Şincului, deasupra Chicerei, am făcut un nou popas. Innaintea mea la vr'un ceas de cale se vedea pe o coastă de deal mare Chişinăul cu bisericile strălucind la soare, iar în napoeă mea se întindea răzeşia satului nostru Truşeni. Dar satul nu se mai zărea de amu; ci numai clopotniţa bisericii şi morile de pe deal.

Stam şi-mi plimbam ochii peste dealuri şi câmpii; peste ţarine şi şesuri; peste vii, peste livezi.

Priveam cu drag valea Bâcului. Vedeam cum se leagănă stufăriile la adierea vântului;—vedeam lucind faţa iazului dintre „Cheile Bâcului", unde, cică, în vremea de demult a vrut dracul să înnece lumea şi a cărat într'o noapte pietroae mari, ca să iezească Bâcul spre a se revărsa apoi apele, ca să potopească lumea; dar n'a dovedit, căci la miezul nopţii a cântat cocoşul şi a fugit Sătana în fundul iadului.

Soarele se dase spre chindei.

Din stuhăriile iazului se auzea: ţipătul lişiţilor, ocăitul raţelor sălbatece, răclătul broaştelor şi vuetul buhaiului de baltă...

Şi îmi aminteam de anii copilăriei, când zile întregi mă rătăceam cu băeţii de seama mea prin stufării şi iarba mare după cuiburi. Şi când dam peste un şarpe încolătăcit nu ştieam încotro s'o tulim de fugă... iar iarna învăţam cu toţii la şcoală ruseşte unu de la alţii: „S'a suit sobaca-câinele pe fereastra-ocno ş'a mâncat laptele-moloco din oala-horşco...

...Şi mi-a venit un dor să plâng; da să plâng... ...Ştiu ca un copil să plâng... Căci presimţeam, că n'o să mai văd a-

ceste locuri. Ştiam că numai odată cu dorobanţul român voiu mai putea trece în frumoasa şi scumpa noastră Basarabie.

Dar icoana României—luceafăr luminos! ţinta visurilor mele, mă însufleţi şi-mi dădu tărie sufletului... Şi, după ce i-am mai mai tras un chiot, mi-am îndemnat paşii spre gara din Chişinău, lăsând în urma mea părinţi şi fraţi, neamuri şi prieteni, şi pe scumpă mândra mea drăguţă... Şi satul nostru întreg cu vii şi livezi, cu dealuri şi văi, cu codru şi câmpie—toate atât de scumpe sufletului meu...

Aceasta a fost în ziua de 5 Noembrie 1891. In aceaşi seară sburam cu trenul spre Ungheni; iar a doua zi, în noaptea dinspre Sfinţii Voevozi am trecut Prutul pe la Frăsineşti în pielea goală. Luasem calea pribeagului.

Sunt patruzeci şi doi de ani de atunci. Maicuţa odihneşte în ţintirim... Şi mă pregătesc şi eu de cale:

Spre căsuţa cea de lut
Aşezată sub pământ,
Fără uşi fără ferestre,
Că nici vântu n'abureşte...

....

Şi iarăşi ca *Eminescu:*

„O, mamă ,dulce mamă,
Din negura de vremi,
Pe freamătul de frunze,
La tine tu mă chemi..."

Gheorghe V. Madan.

Funcţionari publici şi salarii
în 1932.

Dăm mai jos publicităţii, întocmite după bugetele din 1932, două tablouri, urmîndu-le o reflecţie.

Remarcăm dela început că din calcul lipsesc funcţionarii judeţeni şi comunali, asupra cărora nu ne-am putut procura încă datele cuvenite.

TABLOUL No. 1

Numărul funcţionarilor ministerelor, regiilor ori caselor autonome, în ordine descrescătoare.

Nr. curent	Numărul funcţionarilor	DENUMIREA MINISTERULUI, REGIEI ORI CASEI AUTONOME
1	80.723	Ministerul instrucţiei, cultelor şi artelor
2	54.871	*Regia autonomă C. F. R.*
3	32.787	Ministerul apărării naţionale
4	29.835	Ministerul internelor
5	18.559	Ministerul de finanţe
6	16.728	*Regia autonomă a poştelor şi telefoanelor*
7	11.290	Ministerul de justiţie
8	7.796	Ministerul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale
9	7.236	*C. A. P. S.*
10	5.045	Ministerul agriculturii
11	3.141	*Regia autonomă a porturilor şi căilor de comunicaţie pe apă*
12	2.696	*Casa autonomă a monopolurilor*
13	2.246	*Casa autonomă a drumurilor de stat*
14	2.134	*Direcţia generală a penitenciarelor*
15	1.570	Ministerul industriei şi comerţului
16	866	*Casa autonomă pentru ocrotirea şi ajutorarea persónalului C. F. R.*
17	571	Ministerul lucrărilor publice şi comunicaţiilor

Nr. curent	Numărul funcţionarilor	DENUMIREA MINISTERULUI, REGIEI ORI CASEI AUTONOME
18	*471*	*Regia publică a conductelor de petrol ale statului*
19	*466*	*P. A. R. I. D.*
20	*405*	*R. E. A. Z.*
21	*390*	Ministerul afacerilor străine
22	*353*	*Direcţia generală a Monitorului Oficial*
23	*216*	*Intreprinderile miniere şi metalurgice ale statului din Ardeal*
24	*140*	*Casa de depuneri*
25	*86*	*Oficiul naţional al colonizărilor*
26	*79*	*Casa generală de pensiuni*
27	*60*	*Casa generală de economii*
28	*54*	Preşedinţia consiliului de miniştri
29	*32*	*Direcţia fondurilor speciale sanitare şi de ocrotire*
30	*20*	*Casa autonomă a construcţiilor*
31	*13*	*Regia redevenţelor şi impozitelor miniere*
32	*4*	*Casa de pensiuni a personalului teatrelor naţionale*
	280.879	*Total*

TABLOUL No. 2

Mijlocia salariului lunar al funcţionarilor ministerelor, regiilor ori caselor autonome, în ordine crescătoare

Nr. curent	Mijlocia salarului lunar	DENUMIREA MINISTERULUI, REGIEI ORI CASEI AUTONOME
1	*2.381,95*	*C. A. P. S.*
2	*2.784,02*	*Direcţia generală a penitenciarelor*
3	*3.162,—*	Ministerul internelor
4	*3.299,52*	*Casa autonomă a drumurilor de Stat*
5	*3.416,83*	Ministerul de finanţe
6	*3.478,59*	*Regia autonomă a porturilor şi căilor de comunicaţie pe apă*
7	*3.514,27*	*Regia autonomă C. F. R.*

Nr. curent	Mijlocia salarului lunar	DENUMIREA MINISTERULUI, REGIEI ORI CASEI AUTONOME
8	3.594,48	*Regia autonomă a poştelor şi telefoanelor*
9	3.791,45	Ministerul instrucţiunii, cultelor şi artelor
10	3.871,98	*Casă utonomă a monopolurilor*
11	4.250,50	*P. A. R. I. D.*
12	4.409,98	Ministerul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale
13	4.434,78	*Regia publică a conductelor de petrol ale Statului*
14	4.635,17	*Casa autonomă pentru ocrotirea şi ajutorarea personalului C. F. R.*
15	4.640,87	*R. E. A. Z.*
16	4.815,82	*Casa generală de pensiuni*
17	4.954,05	*Casa de depuneri*
18	4 968 33	*Casa generală de economii*
19	5.074,58	*Direcţia generală a Monitorului Oficial*
20	5.194,35	Ministerul de justiţie
21	5.438,59	Ministerul agriculturii
22	5.574,77	*Intreprinderile miniere şi metalurgice ale Statului din Ardeal*
23	5 638,44	Ministerul lucrărilor publice şi comunicaţiilor
24	5.642,20	*Direcţia fondurilor speciale sanitare şi de ocrotire*
25	5.815,38	Ministerul apărării naţionale
26	6.073,26	*Oficiul naţional al colonizărilor*
27	6.294,27	Ministerul industriei şi comerţului
28	7.293,52	*Regia redevenţelor şi impozitelor miniere*
29	7.327,50	*Casa autonomă a construcţiilor*
30	7.500,—	*Casa de pensiuni a personalului teatrelor naţionale*
31	8.055,56	Preşedenţia consiliului de miniştrii
32	9.257,60	Ministerul afacerilor străine

Numărul funcţionarilor ministerelor, regiilor şi caselor autonome în 1932 a fost de 280.879, din cari ai ministerelor: 188.616, iar ai regiilor şi caselor autonome: 92263. —

Salariile plătite în acel an au fost în total lei 13.426.262.228 din cari ale funcţionarilor ministerelor: lei 9.593.713.588, iar ale funcţionarilor regiilor şi caselor autonome: lei 3.832.548.640.

Media salarului lunar al funcţionarilor ministerelor a fost de lei 4238.64, iar acea a funcţionarilor regiilor şi caselor autonome a fost de lei 3461·61.

Media salarului lunar socotită pentru toţi funcţionarii luaţi mai sus în considerare a fost de lei 3983.11.

După aceste câteva date, orice funcţionar dela orice autoritate poate să-şi dea seama uşor de valoarea relativă a salariului, pe care-l primeşte, sau mai exact poate căpăta o ideie de rezultatul, la care s'ar ajunge dacă s'ar aplica perfecta egalitate de tratament, presupunînd că aşa ar dicta legile naturii.

Const. Teodorescu

SEARĂ

Din vârful plopilor, mâhnite
Cad frunze una câte una,
Și cerul pustiit de vânturi
Mai trist e ca 'ntotdeauna.

Ne plângem dragostea trecută
Acum când toamna ne'nfăşoară
Și nimeni nu-i pricepe versul
Ce sună'n hohot de fanfară...

Pe geam o pasăre s'aşează
Din depărtări adânci venită, —
Ridic o clipă depe carte
Privirea-mi pururi obosită.

E pe 'nserate... Undeva
Un râu murmură 'n surdină...
Privesc ş'ascult şi'n mine parcă
Sporeşte-a tainelor lumină.

Sergiu Sârbu
Soroca

Mortalitatea infantilă în Basarabia

Tot mai continuăm a trata chestiuni basarabene aparte, pentru că această bucată de ţară românească are încă multe caracteristice de viaţă proprie, în trecut şi în prezent.

Ne vom ocupa de data asta cu cea mai gingaşă şi grea chestiune de actualitate: cu mortalitatea copiilor în Basarabia.

Zic gingaşă şi grea nu atât din alte motive cât din cauza că medicul funcţionar nu întotdeauna poate să-şi spună liber părerea.

Are în urma lui o întreagă ierarhie de control şi înainte de a-şi da părerea în mod public, trebuie să caute îndreptăţiri pe cale ierarhică.

In cazul de faţă, însă, credem că drumul ne este mai liber, pentru că însuşi d-l Ioaniţescu, fostul ministru al Sănătăţii, într'o inspecţie prin Basarabia a spus lucrurilor pe nume răspicat.

„Satele Basarabiei — a spus d. Ioaniţescu, au un aspect jalnic. Spitale mici, paupere şi puţine... Medicii sunt rari şi au drumuri impracticabile" etc. etc.

* * *

Există o serie întreagă de condiţiuni ale vieţii basarabene pe care le vom descrie pe rând şi de care depinde mortalitatea copiilor.

Asupra acestor condiţiuni de viaţă, care dau naştere la cifre înspăimântătoare, vrem să atragem atenţia oamenilor de bine, pentru ca toţi împreună să contribuim cu ce putem la îndreptarea răului.

Până în prezent nu există în ţara românească nici o lucrare de felul acesta, pe care ne-am gândit s'o facem noi pentru prima dată.

Nu există nici o statistică separată despre copiii bolnavi sau morţi din Basarabia şi cu atât mai greu deci ne este a lucra.

Chiar dacă există vre-o lucrare, ea, în tot cazul, nu este recomandată şi răspândită în public de cei în drept.

Dealtfel nu ne mirăm. Ce să mai vorbim de copii, când prima statistică despre cauzele deceselor rurale în România—inclusiv copiii—apare abia în August 1929 în revista oficială „Sănătatea Publică", lucrare aparţinând d-lui Dr. I. Glicsman.

Găsim aci pentru Basarabia următoarele date, foarte preţioase, deşi nu se arată vârsta morţilor pe categorii de boli:

Debilitate congenitală	7.733
Naştere prematură	57
Alte boli ale primei copilării . . .	1 426
Pruncucideri	15

Numai aceste cifre, fără nici un comentariu, ne spun că suntem în faţa unui dezastru alarmant.

De atunci încoace, statistica deceselor se tot perfecţionează mereu şi se acomodează cu încetul cerinţelor birourilor statistice internaţionale.

Tot în revista „Sănătatea Publică" nr. 3—4 din 1930 găsim o lucrare specială despre copiii basarabeni şi anume: Darea de seamă a activităţii Spitalului de copii din Chişinău pe anii 1925, 1926, 1927, 1928, 1929 de d-na dr. Panaitescu.

Şi această lucrare, ca şi a d-lui dr. Glicsman, este prima rază de lumină, care pătrunde în cetatea bolilor de copii.

Găsim şi aci o statistică preţioasă şi anume:

In anul	1925	au	fost	consultaţi	2217	copii
„ „	1926	„	„	„	2858	„
„ „	1927	„	„	„	2666	„
„ „	1928	„	„	„	3187	„
„ „	1929	„	„	„	3682	„

Cu toate că raza de activitatea a spitalului de copii iese din graniţele Basarabiei, ajungând până în Muntenia, Moldova, Bucovina, totuşi absoluta majoritate a copiilor sunt basarabeni şi ca atare ne putem servi de statistica lucrării.

Reţinem că 30% din totalul bolnavilor sunt tuberculoşi.

Apoi în anul	1925	mortalitatea	6,3%
„ „ „	1926	„	6%
„ „ „	1927	„	3%
„ „ „	1928	„	2,7%
„ „ „	1929	„	1,3%

Lucrarea d-nei dr. Panaitescu serveşte mai mult scopului de propagandă în public pentru necesitatea spitalului de copii şi de aceia nu găsim aici statisticile mai amănunţite, care ne interesează.

Abia în anul 1931 cu ord. Nr. 45.063 din 18 Iulie Ministerul Sănătăţii pune la dispoziţia medicilor broşura „Ghidul Medicilor", privitor la diagnoza corectă a deceselor şi de atunci se lucrează mai detailat şi uniform pe toată ţara.

Actul de verificare a morţii se eliberează numai de medicul oficial. Buletinul de verificare a morţii nu se trimite la Prefectură fără semnătura medicului.

Bazat pe aceste date Oficiul demografic de pe lângă Ministerul sănătăţii ne poate da astăzi o statistică potrivită, de care ne servim în lucrarea de faţă.

Mortalitatea copiilor pe luna Martie 1933.

Avem la îndămână Nr. 7 al „Buletinului demografic", care este oglinda fidelă a mişcării populaţiei din Basarabia pe luna Martie 1933.

Credem că aceste statistici, chiar numai de pe o lună, dacă le repartizăm şi le studiem bine ne permit a dezvolta teza noastră.

Populaţia totală este	2.951.475
Născuţi-vii	9589
Născuţi-morţi. . . .	186
Morţi în total . . .	5455

Copiii morţi pe judeţe

TABEL Nr. 1.

JUDEŢUL	Morţi sub 1 an	Morţi de la 1-4 ani	Morţi de la 5-14 ani	Totalul morţilor până la 14 ani	Născuţi morţi
Bălţi	290	99	43	432	18
Cahul	182	68	23	273	17
Cetatea-Albă . .	164	71	39	274	14
Hotin	212	108	42	362	20
Ismail	102	25	13	140	12
Lăpuşna . . .	324	122	44	430	37
Orheiu	198	78	28	304	25
Soroca	162	52	23	237	15
Tighina	239	96	31	366	28
Total .	1873	719	286	2878	186

Repartizarea datelor pe judeţe are o deosebită importanţă, fiind că mortalitatea copiilor este în legătură cu viaţa economică, culturală şi medico-sanitară şi chiar politico-socială a fiecărui judeţ aparte.

Prin urmare mişcarea populaţiei trebuie să fie o notă de activitate pentru toţi oamenii, care sunt puşi în fruntea diferitelor ramuri ale vieţei judeţene.

Dacă la totalul de 2878 copii morţi adaugăm şi pe cei 186 născuţi-morţi, avem atunci 3064, un număr de copii morţi extraordinar de mare.

Dar fără născuţi-morţi rămâne pentru restul morţilor de la 14 ani în sus 2577.

Tabloul Nr. 1 ne arată, că cea mai ridicată mortalitate o avem sub un an: 1873 suflete, apoi merge descrescând 1 până la 4 ani : 719 şi 5—14 ani: 286. Totalul copiilor morţi până la 14 ani (2878) este mai mare decât totalul morţilor de la 14 ani în sus — (2577).

Procentalitatea născuţilor şi copiilor morţi pe judeţe.

TABEL Nr. 2

JUDEŢELE	Proporţia născuţilor la 1000	Proporţia morţilor sub un an la 100	Proporţia morţilor până la 14 ani la sută	Proporţia născuţi-morţi la 100
Bălţi	43,0	19,8	29,4	1,2
Cahul . . .	49,2	21,4	32,1	2,0
Cetatea-Albă .	32,7	16,9	28,6	1,4
Hotin . . .	33,5	18,3	31,2	1,7
Ismail	31,1	16,7	22,9	2,0
Lăpuşna . . .	39,9	22,2	33,6	3,5
Orheiu . . .	39,8	20,5	31,1	1,6
Soroca	35,7	16,4	23,8	1,5
Tighina .	41,7	21,3	38,5	2,5
Pe întreaga Basarabie .	38,2	19,5	30,0	1,9

Acest tablou ne arată, că numărul născuţilor nu întotdeauna este în proporţie directă cu numărul copiilor morţi.

Vedem, de exemplu, că cea mai mare mortalitate infantilă 33,6 $_0/^0$ — are jud. Lăpuşna, cea mai mare natalitate — 49,2 $^0/_0$ — Jud. Cahul, care are mortalitatea numai 32,1 $^0/_0$.

Numai jud. Ismail are cea mai scăzută şi natalitatea—31,1% —şi mortalitatea până la 14 ani—22,9%.

Jud. Orhei se află într'o situaţie foarte dificilă faţă de judeţele vecine—Bălţi şi Soroca. Are mortalitatea 39,8% cu mult mai mică, decât Bălţi—34%, iar mortalitatea infantilă 31,1 primul şi numai 29,4 secundul.

Iar în jud. Soroca numai 23,8% copii morţi până la 14 ani.

Dacă mergem mai departe şi facem o comparaţie cu judeţul Cahul, care, după cum ştim, are natalitatea 49,2 şi mortalitatea 32,1—aproape egală cu a jud. Orheiu, apoi situaţia acestuia din urmă devine şi mai îngrijorătoare.

Cifrele nu sunt luate la întâmplare. Sunt reale şi corecte şi trebuie se ne pună pe gânduri, fiind că izvorăsc din anumite cauze, care trebuiesc căutate şi analizate spre binele Basarabiei şi a ţării întregi. Proporţia morţilor până la 14 ani— 30,0 —pe întreaga Basarabie este îngrozitoare.

Dar să vedem mortalitatea pe sexe.

TABEL Nr. 3

JUDEŢELE	Legitimi sub un an		Nelegitimi sub un an	
	B.	F.	B.	F.
Bălţi	148	125	8	9
Cahul	101	67	9	5
Cetatea-Albă	82	72	9	1
Hotin	101	93	6	11
Ismail	52	39	5	6
Lăpuşna	162	138	15	7
Orheiu	107	78	6	7
Soroca	85	67	6	4
Tighina	123	98	11	7
Pe îmtreaga Basarabie .	961	777	75	57

Ar fi bine să vedem repartizarea pe sexe a tuturor copiilor morţi de la 1—4 ani şi de la 5—14 ani, însă „Buletinul demografic" nu ne oferă, deocamdată, această statistică şi ne mulţumim cu ceea ce este.

Tab. Nr. 3 ne dovedeşte că în toate judeţele mortalitatea copiilor legitimi este mai mare la băeţi, decât la fete, iar la cei

nelegitimi—mai multe fete decât băeţi, în jud Bălţi, Hotin, Izmail şi Orheiu.

Iar pe întreaga Basarabie şi la legitimi şi la nelegitimi mortalitatea e mai mare la băeţi, decât la fete.

După „Buletinul demografic" avem pe luna Martie 456 născuţi nelegitimi şi 132 morţi nelegitimi, proporţia la 100—28,9.

Născuţi legitimi 9 126 şi morţi legitimi 1.793.

Proporţia la 100—9.0. Este prea bătătoare la ochi diferenţa de mortalitate între legitimi şi neligitimi.

Şi acuma, după ce cunoaştem mortalitatea infantilă pe judeţe şi pe întreaga provincie în cifre exacte şi în mai multe raporturi, ce se pot face între aceste cifre, să trecem la cauzele deceselor—nu condiţiunile ci bolile, fiind că despre condiţiuni merge vorba mai departe.

Cauzele deceselor pe vârstă şi categorii de boli.

TABEL Nr. 4.

JUDEŢELE	Boalele primii copilării	Morţi de diareie sub 2 ani	Peste 2 ani
Bălţi	215	26	8
Cahul	130	21	8
Cetatea-Albă	115	22	6
Hotin	145	12	9
Ismail	67	11	1
Lăpuşna	219	22	15
Orheiu	137	16	8
Soroca	132	21	7
Tighina	152	32	14
Total ...	1312	183	76

Totalul de 1312 morţi se descompune astfel:

Debilitate congenitală . . . 1235
Naştere prematură 66
Consecinţele naşterei . . . 1
Alte boli sub 3 luni . . . 10

In „Buletinul demografic" mai găsim morţi în Basarabia:

Rugeolă 33

Scarlatina . . . 29
Tusa convulsivă . 31
Difterie . . 8

Noi ştim că acestea sunt boli de copii, dar ele pot lovi şi pe adulţii, iar „Buletinul demografic" nu specifică, spre regretul nostru—vârsta morţilor şi de aceia nu putem utiliza cifrele de mai sus.

Ştim precis cauzele morţii la copiii din tab. Nr. 4, în total 1571 morţi, pe când tab. Nr. 1 ne dă 2878 morţi până la 14 ani, deci, restul de 1307 copii morţi nu-i putem izola din cârdul morţilor.

Totuşi, chiar şi aceste 1571 suflete ne spun foarte mult.

Debilitatea congen.—1235—este grozav de răspândită, formând 40,3% din totalul copiilor morţi până la 14 ani şi aplicându-se—după „Ghidul Medicilor"—numai la copii de sub un an.

Asupra acestei cifre ne permitem să aruncăm multă îndoială, fiind că în mediul rural—şi adeseori după moarte—este greu de diagnosticat cauza decesului, mai ales în satele unde nu este medic şi unde interogatorul este făcut de agentul sanitar.

Indoiala noastră găseşte o justificare chiar în circulara recentă Nr. 2958 din 10 Octombrie 1933 a d-lui Medic Primar jud. Orheiu, care între altele ne reproşează:

In privinţa verificării deceselor e curată bătaie de joc, ce poate avea urmări nedorite de nimeni. Am găsit, de exemplu, trecuţi în buletinele de moarte printre 77 de morţi numai 4 diag.

Debilitate cong. printre copiii mici, diaree printre copiii mai mari, senilitate printre oameni în vârstă şi tuberculoze printre restul vârstelor.

Repartizarea deceselor pe grupe de vârste la copiii şi chiar la toate decesele se poate face uşor, deoarece toate datele se găsesc în buletinele de moarte şi nădăjduim că şi această mare lăcună se va complecta de către „Buletinul demografic" care nu nu se dă înlături de la orice sacrificiu, numai să fie în rând cu ţările civilizate.

Acest lucru am încercat să-l facem noi în circ. Cinişeuţi în urma altei circulări Nr. 2811 din 3 Octombrie 1933 a d-lui Medic Primar jud. Orheiu, care sună astfel:

„Din cercetările actelor stării civile şi din rapoartele pri-

mite de la Dvs. rezultă că cea mai mare mortalitate e între copiii până la 2 ani.

In consecinţă Vă rog, domnule medic, a lua personal împreună cu moaşa şi agentul sanitar de la reşedinţă Dvs. toate măsurile pe care legea, dar mai ales conştiinţa Dvs. de cetăţean luminat al ţării noastre, Vă va povăţui, aşa ca să scadem această grozavă mortalitate cel puţin între copii din satul de reşedinţă a circ. Dv."

Date precise am putut să culeg din cele 4 sate care compun comuna Cimişeuţi, adică Cinişeuţi, Echimăuţi, Minceni de Sus şi Minceni de Jos. In aceste sate din apropierea noastră actele de verificare a morţii se eliberează de noi personal şi numai în lipsă poate semna oficiantul sanitar.

Primăria nu are absolut nici un amestec în verlficarea deceselor, ea ne furnizează numai imprimatele.

Am lansat în mijlocul populaţiei ideia că rolul controlului nostru nu este numai de a vedea cadavrul după moarte;

Rolul nostru es'e de a scoate pe bolnav din ghiarele morţii. Şi atunci fiecare bolnav are datoria să se prezinte la medic sau a invita pe medic acasă pentru diagnosticarea boalei din timp şi pentru tratament.

Pe cealaltă comună Cuizoveanca, care face parte din circ. noastră, nu putem conta cu precizie, fiindcă diagnosticul deceselor se face de agentul sanitar.

Şi am constatat cele ce urmează:

Mortalitatea copiilor în comuna Cinişeuţi de la 1 Ianuarie până la 1 Octombrie 1933.

Debil. cong.		Gastro-enterită şi diareie		Bronşită acută						Tuberculoze diferite						Alte cauze			
Sub 1 an		Sub 1 an		Sub 1 an		1-4 an		5-14 ani		1-4 ani		5-14 ani		Sub 1 an		1-4 ani		5-14 ani	
B.	F.	B.	F.	B	F.	B.	F.	B.	F.	B	F.	B	F.	B.	F.	B.	F	B.	F.
8	11	5	3	2	1	2	5	1	2	1	—	2	1	2	—	1	1	4	1
19		8		13						6						7			

Avem în total 53 copii morţi, din care 28 băeţi şi 25 fete. Sunt şi 9 născuţi-morţi, din care 7 băeţi şi 2 fete.

Şi aici predomină debilitatea congenitată (19), urmează bronşitele (13), gastroenteritele (8), tuberculozile (4), din care 1 ganglinară, 1 peritonită, 1 osoasă şi 1 pulmonară. Nu este tuberculoză sub un an. Toţi copiii tuberculoşi provin din familii tuberculoase.

Numărul populaţiei—7.378.

Născuţi vii 188, din care băeţi 80, fete 108.

Proporţia născuţilor—vii la 1000—25,4.

Proporţia morţilor la 100—28,1.

Mortalitatea la băeţi—28 morţi la 80 născuţi—este mult mai ridicată, decât la fete—25 moarte la 180 născute.

In felul acesta se alcătueşte cea mai preţioasă statistică, nu ca cifre goale, ci ca documente, care pot servi la îndreptarea, răului. Insă perfecţionarea statisticei se face treptat şi noi trebuie să ne servim în lucrarea de faţă numai de posibilităţile existente.

Am văzut mai sus că bolile primei copilării dau 1312 morţi. Termenul „bolile primii copilării" este generic şi mult mai larg, deoarece boli de copiii sunt foarte multe. Şi în baza studiului detailat asupra com. Cinişeuţi putem spune că numărul de 1235 morţi de debil. cong., înglobaţi în totalul de 1312, poate fi încă mult descompus. Totuşi majoritatea copiilor de la o zi până la 2—3 luni moare de debil. congenitală.

Judeţele Basarabiei în ordinea descrescândă a acestor decese se aşează astfel: Lăpuşna, Bălţi, Tighina, Hotin, Orheiu, Soroca, Cahul, Cetatea Albă şi Ismail, cu mici fluctuaţiuni în celelalte cifre—83 diaree sub 2 ani şi 76—peste 2 ani.

Rezultă din cele expuse până aici, că oricum am studia noi mortalitatea infantilă—pe o singură comună, pe un judeţ sau pe întreaga provincie, pe o singură lună sau mai pe multe luni,—pot varia cifrele, devenind mai mici sau mai mari, dar raporturile să schimbă foarte puţin şi concluzia rămâne una şi aceiaşi, că mortalitatea copiilor în Basarabia este îngrijorătoare.

Să vedem acuma care sunt cauzele sau condiţiunile, ce provoacă şi menţin această stare deplorabilă.

Cauzele sunt multiple şi de două categorii: generale sau principale şi locale sau secundare.

Cauzele generale.

In primul rând avem ignoranţa poporului. Neştiinţa de carte predomină toată viaţa adulţilor şi a bătrânilor, care erau analfabeţi şi sub ruşi şi astfel au rămas în bună parte în România.

Nu avem cifre exacte despre analfabeţi pe întreaga ţară. Totuşi, după cât se afirmă, ar fi cam 70%. Şi dacă această grozavă cifră dăinuieşte acolo, unde există învăţământul primar obligătoriu de zeci de ani, atunci Basarabia este mult mai înapoiată. Adulţii şi bătrânii—cu foarte rari excepţiuni—nu pot citi o carte românească...

Din această stare de fapt izvorăsc o serie de împrejurări atale. Poporul nostru nu progresează, ci stă pe loc—conservator şi întunecat, susţinând cu îndârjire cele moştenite de la moşi şi strămoşi.

Tot mai dăinuieşte încă credinţa învechită, că viaţă de pe pământ este trecătoare, este un sbucium sau o nimică...

Adevărata viaţa este dincolo de moarte, pe altă lume.

Şi atunci la ce atâta stăruinţă pentru un hoit de trup?

Zilnic se perindează la consultaţii o mulţime de bolnavi şi în totdeauna auzim aceiaşi tânguire:

— Nu avem frică de moarte. Tot o să mor odată. Dar năcazul... trebuie să se supere cineva cu căutarea. Şi apoi dacă mor, sunt atâtea cheltuieli cât trăieşti, mănânci un boţ de mămăligă cu ceapă şi nu superi pe nimeni.

In privinţa copiilor există tradiţii speciale. Copilul mic, până la 1—2 ani nu are păcate şi dacă moare se face înger. Deasemenea tinerii, cari mor înainte de împreunarea trupească, merg deadreptul la rai.

Am putea să înşirăm pagini întregi despre această nepăsare a poporului faţă de sănătate sau boală.

Dar şi cele câteva păreri populare de mai sus sunt zdrobitoare: cine moare, se mântuie de păcate, de năcaz.

Natural că în aceste împrejurări copiii mor în massă.

A doua cauză generală şi care e în strânsă legătură cu prima, o formeze cortegiul nesfârşit de babe şi diferiţi vindecători empirici, care trăesc în mijlocul poporului şi fiind şi ei inculţi şi ignoranţi menţin cu sfinţenie întunerecul din viaţa poporului.

Aceştia spun că fiecare copil trebuie să sufere numaidecât de aşa zisul „strâns" şi cui este scris să scape—scapă, cui ii scris să moară—moare, măcar să-i caute toţi medicii din lume.

Totuşi aceşti vindecătcri empirici se oferă să ajute pe bolnavi cu descântece şi buruene învelite în cel mai adânc mister.

Spre regretul nostru, peste această pleiadă de lecuitori improvizaţi să suprapun adeseaori şi reprezentanţii bisericii.

— Am fost la babe, mi se plânge o mama. Am fost şi la mănăstire şi la preotul...

Ştim cazul autentic, când un preot tânăr şi misionar sfătuieşte pe o mamă să aducă copilul cu diaree la biserică, unde sf. sa îi va citi.

Comentariile sunt de prisos. Atât timp, cât împrejurările arătate aici vor prilejui înmulţirea bolilor, copiii vor muri mereu.

A treia cauză principală este lipsa de îngrijire a mamei şi a copilului.

Femeia gravidă, mai ales cea muncitoare, nu este protejată nici de stat nici de societate şi nici de familie. Numai femeile au dreptul la un concediu de 2 luni: o lună înainte de facere şi una după facere.

Muncitoarele lucrează alături de bărbat până la ziua facerei. Mai protejată în gospodărie este o iapă, pe care nu o pun la muncă grea, ca să nu piardă mânzul.

Femeia gravidă nici odată nu se adresează către moaşa cu diplomă pentru a fi examinată înainte de facere, pentru a căpăta îndrumările necesare.

Există în popor chiar un prejudiciu, care opreşte femeia gravidă să destăinuiască vârsta copilului din uter.

In fine hrana femeiei gravide nu se deosebeşte cu nimica de hrana bărbatului.

Desigur, că în aceste cazuri copilul trebuie să se nască debil sau neviabil, sau chiar mort şi dacă aceasta nu se întâmplă atât de des, se datoreşte rezistenţei naturale a păturii muncitoreşti.

Naşterile se fac fără moaşă cu diplomă, care asistă abia 10% din totalul naşterilor.

Femeia la naştere aşterne sub dânsa cele mai murdare ţoluri, pentru ca să nu le murdărească pe cele curate.

La o zi—două după facere se scoală şi lucrează prin casă.

Apoi există o credinţă, susţinută cu toată stricteţea de preoţi, şi anume: femeia după facere nu poate merge la biserică sau la spital maximum de 40 zile, până când preotul nu-i citeşte o rugăciune de deslegare.

Copilul, odată născut, are ţâţă în gură ori de câte ori plânge, dacă mama este liberă. Dar în timpul lucrului poate să plângă cât de mult, dar hrană nu are la timp.

Imediat după naştere copilul, care are nevoie de atâtea mişcări, este înfăşat în scutece şi pelinci şi strâns legat cu o faşă, având mâinile dealungul corpului, ca o mumie, ce nu se mai poate mişca.

Adese ori mama, fiind ocupată cu lucrul sau având cam puţin lapte, mestecă în gura ei o mâncare oarecare, apoi strânge într'un dop de petică şi o pune în gura sugarului drept hrană artificială.

Ce are deaface, dacă mama e sifilitică sau tuberculoasă?

Şi cine poata s'o oprească — aşa crede ea — de a-şi hrăni copilul cum găseşte ea de cuviinţă?

La vârsta de 3—4 luni copilul stă le masă în braţele mamei şi începe să fie hrănit cu mâncarea adulţilor. Uneori i se dau şi băuturi spirtoase — vin sau rachiu.

Lehuza este supraveghiată de moaşă cu diplomă numai vre-o 7 zile, dacă a asistat-o la facere. Pe urmă nu mai există nici o supraveghere nici asupra mamei, nici asupra copilului.

La copii încep diareile şi gastro-enteritele, cu tot complexul lor de boli adăogate: rachitizm, convulsiuni.

La vârsta de 5—6 ani copiii sunt angajaţi la lucru, păzesc gâştele, porcii, etc.

Dece să ne mirăm atunci că mortalitatea infantilă este la noi atât de mare?...

Cauzele secundare.

Printre acestea primul loc îl ocupă hrana proastă a muncitorilor. Şi nu se poate afirma, că poporul nostru se hrăneşte prost din cauză că nu are ce mânca. Doar vedem că şi ţăranii bogaţi se hrănesc la fel de prost: mâncare nu este nici la timp, nici hrănitoare.

Grăsimele se consumă în cantităţi cu totul insuficiente. Posturile îi distrug pe ţăranii noştri religioşi. Mâncările de post

sunt cu totul simple şi foarte puţin variate: predomină mămăligă cu murături. Pânea este de calitate proastă.

Munca grea şi hrana defectuoasă slăbesc organizmul părinţilor şi a copiilor. Copiii se nasc slăbiţi şi dacă mai sunt şi prost hrăniţi, atunci moartea îi coseşte în casă.

Altă cauză locală o formează bolile aşa zise sociale: sifilis, tuberculoza, paludism, pelagra, alcoolizm, cancer.

Aceste boli au luat în Basarabia un avânt foarte mare.

Tabela următoare ne zugrăveşte mersul acestor boli pe judeţe dela 1 Ianuarie până la 1 Iulie 1933, cifre, pe care ni le-a pus la dispoziţie Onor Insp. Sanitar Chişinău prin bunăvoinţa d-lui Gavrilescu.

TABEL Nr. 6.

JUDEŢELE	Paludism	Tuberculoză	Sifilis	Pelagră	Cancer
Lăpuşna	24.217	2.568	2.099	2.636	148
Soroca	1.956	1.086	2.101	214	116
Orheiu	1.802	1.803	2.847	765	113
Bălţi	8.874	1.213	1.099	1.252	80
Tighina	3.335	583	554	61	35
Ismail	1.973	935	435	21	41
Cetatea-Albă	836	3.237	775	—	108
Cahul	4.638	905	1.046	264	42
Hotin	—	—	—	—	—
Total	47.831	12.330	10.956	5.213	638

Ne lipsesc datele pe judeţul Hotin. Ne mai lipsesc date despre alcoolizm. Prea puţină atenţie se acordă alcoolizmului pe când rachiurile sunt întrebuinţate în cantităţi mari.

Tabloul Nr. 6 ne arată că bolile sociale în ordinea descrescândă se înşiră astfel: primul loc îl ocupă paludismul, apoi tuberculoza, sifilisul, pelagra şi la urmă cancerul.

Cel mai impaludat judeţ este Lăpuşna, cel mai sifilisat este jud. Orheiu, care are tendinţa să concureze cu alte judeţe şi în ce priveşte celelalte boli sociale.

In aceste cifre nu intră capitalele de judeţe. Apoi trebue să avem în vedere că o bună parte de bolnavi stau pe acasă

necăutaţi şi neînregistraţi, iar alţii se tratează la medicii particulari, care deasemenea nu fac nici o statistică, aşa că numărul real al bolnaăilor este cu mult mai mare şi cu totul alarmant.

Apoi, având în vedere çă dintre aceste boli numai sifilisul şi paludismul au medicamente specifice şi se pot vindeca, însă din lipsă de fonduri statul nu ne-a dat „Neosalvarsan" de 2 ani şi nici chinină îndeajuns, trebuie să ne închipuim în ce stare se găsesc bolnavii noştri de boli sociale.

Siugură comuna Cinişeuţi are de la 1 Ianuarie până la 1 Octombrie 1933:

Paludici	75
Sifilitici	48
Pelagroşi	37
Tuberc.	22

Toate aceste boli istovitoare au o influenţă teribilă nu numai asupra organizmului părinţilor, dar şi asupra progeniturii de câteva generaţii.

Dar boale epidemice? Cifre cu totul fantastice.

De exemplu, în lucrarea d-lui d-r Cazacu „Moldova dintre Prut şi Nistru" găsim, că în anii 1919—1926 inclusiv au existat în Basarabia 120.802 cazuri de tif. exantematic. Iar din lucrările statistice ale d-lui Gavrilescu se constată că am avut următoarele cazuri de exant:

In anul 1930— 815
„ „ 1931— 951
„ „ 1932—1313

Comparând cifrele din lucrarea d-lui d-r Cazacu cu acelea mai noi ale d-lui Gavrilescu vedem că epidemia de tif. exantematic a scăzut mult şi acest fapt se datoreşte în cea mai mare parte energiei d-lui Inspector Sanitar al Basarabiei d-r Smadu.

O statistică de încredere şi recentă începe să ne dea şi „Buletinul demografic", începând cu Nr, 9.

Luna Mai 1933 şi luna Iunie 1933.

Tif. exant.	198	90
Rugilolă	314	261
Scărlatina	151	125
Tusa conv.	256	539
Difterie	21	43

Nu avem date statistice oficiale asupra bolilor sociale şi epidemice la copii pe categorii de boli şi vârstă, ceea ce avem speranţă, că va face „Buletinul demografic" având la îndămână toate elementele trebuincioase.

Ştiind însă că rugeola, scarlatina, tusa convulsivă, difteria sunt boli mai mult de copii, le-am enumerat şi vedem că cifrele sunt apăsătoare.

Tot în „Buletin" găsim şi morţii de aceste boli.

Luna Mai 1933 şi luna Iunie 1933.

Rugeolă	60	31
Scărlătină	17	20
Tusa conv.	43	67
Difterie	7	13

Proporţia de morţi la 100 bolnavi

Rugeolă	19,1	11,8
Scarlătină	11,2	16
Tusa conv.	16,8	12,4
Difterie	28,5	30,2

Reese clar că mortalitatea infantilă în bolile contagioase este foarte mare în difterie.

In fine mai există o cauză locală a mortalităţii copiilor—avorturile şi pruncuciderile. Copiii nelegitimi în starea actuală a mentalităţii sociale sunt o povară pentru mamă. Ingrijirea lor este foarte proastă, încât cei mai mulţi sunt condamnaţi să moară, cu toate că societatea a luat unele măsuri pentru creşterea copiilor părăsiţi, instituind aziluri, orfelinate.

Avorturi declarate sunt puţine. Găsim pe luna Martie 1933.

Avort septic	9
„ aseptic	3
Gestaţie ectofică	2
Pruncucideri numai	2

Se înţelege dela sine că numărul avorturilor în criza economică actuală şi în general este mult mai mare. Acestea fiind cele mai evidente cauze ale mortalităţii infantile în Basarabia, să vedem acuma ce se poate face şi ce trebueşte de făcut pentru remedierea răului.

Mai întăi ridicarea nivelului cultural al populaţiei. Nu e destul să se asigure frecvenţa şcolilor primare, care au astă-zi numai câte 4—5 elevi. Ne trebuesc cursuri pentru cei, care nu ştiu carte dela mic şi până la mare, bărbaţi şi femei, ca să nu mai existe analfabeţi.

Satele şi oraşele să fie inundate cu literatura medicală populară şi cu afişe de propagandă. Judeţul să aibă filme cinematografice speciale, iar comunele câte un aparat radiofonic.

Imbunătăţirea stării economice a poporului. Agronomia trebuie să iasă din biurourile de astă-zi şi să fie aplicată pe teren în mod raţional.

Recoltele ar fi atunci mai abundente şi chiar dacă preţurile sunt mici, ţăranul are ce mânca şi vinde pentru o intreţinere mai bună a familiei. Apoi munca ţăranului trebue reglamentată şi asigurată ca şi munca lucrătorului industrial. Să se muncească după anumite norme, fixate de agronomi şi nu din zori până în zori şi după obiceiuri rămase dela bătrâni.

Asigurarea pune anumite condiţiuni pentru căutarea sănătăţii şi atunci ţăranul de voie de nevoie va trebui să meargă la dispensar sau la spital şi în acest mod va dispare cu încetul indiferenţa faţă de sănătate sau boală.

Munca mamei şi a copilului trebuie protejată nu pe hârtie, ci de fapt. Spunem acestea fiindcă ne-am deprins să vedem în ţara noastră legi destul de bune, dacă nu chiar ideale, cum este legea sanitară 1933, dar ce folos, că nu se aplică.

Puericultura să ocupe locul de căpetenie în serviciul moaşelor comunale, care, împreună cu surorile de ocrotire, cu asistente sociale, să ia ofensiva spre casele ţăranilor pentru a le da sfaturi necesare.

Iar agenţii sanitari să nu aştepte epidemii pentru a le combate şi a-şi arăta numai atunci activitatea, ci să intre în curtea şi în sasa locuitorului şi să ia pe loc măsuri pentru curăţirea elementelor antihigienice din viaţa poporului.

Să prevenim răul, nu să-l aşteptăm să apară pentru a-l combate. In felul acesta nici un bolnav nu va rămânea necăutat, toţi vor fi descoperiţi, sfătuiţi şi chiar trimişi la medic.

Cei sănătoşi se vor deprinde cu higiena, înţelegând că personalul medical şi cel sánitar auxiliar nu este pus numai să lecuiască boàlele, ci mai mult să le prevină.

Medicina viitorului este medicina preventivă. Secretul trebuie scos din cercul bolilor sociale, fiindcă tocmai acest secret— din nenorocire legiferat — şi apoi ruşinea îi face pe bolnavi să nu se lecuiască la timp.

Şi sifilisul şi tuberculoza sunt boli ca toate bolile şi trebuesc privite cu atare. Intelectualii noştri şi îndeosebi preoţii şi învăţătorii trebuie să stea alături de personalul medical în luptele pentru sănătatea poporului. Să ne dea ajutor nu prin medicamente clandestine—sau prin încercări de a vindeca bolile microbiene prin rugăciuni. Ajutorul să se dea prin exemple şi sfaturi practice, prin conferinţe şi propovăduiri.

Aplicându-se în mod strict şi măsurile de constrângere faţă de lecuitorii empirici, aceştea se vor retrage pentru totdeauna în faţa ofensivei culturale şi medicale descrisă mai sus.

Dar nu e destul ca bolnavii sociali sau epidemici sau chiar cei ordinari să fie descoperiţi şi trimişi la medic sau să vină ei chiar de bună voie.

Putem preveni bolile cu sfaturi, dar, odată ivite, se lecuesc numai cu medicamente la domiciliu sau la spital.

Din experienţa de până acum se vede că statul nostru nu poate să asigure funcţionarea regulată a instituţiunilor medicale, dar nu prea sunt obligate. Şi atunci statul să dea obolul său, iar judeţele şi comunele să fie obligate a da medicamente şi bani pentru dispensare şi spitale.

Populaţia Basarabiei încă ţine foarte bine minte timpul de sub ruşi, când tratamentul şi medicamentele erau gratuite şi pentru săraci şi pentru bogaţi.

Astăzi am fi bucuroşi să fie trataţi gratuit măcar cei săraci.

Ne mai rămâne să rezolvăm chestiunea cea mai delicată— abandonarea copiilor nelegitimi, avorturile şi pruncuciderile, care sunt provocate cam de aceleaşi cauze.

Legea e aspră pentru toate acestea, societatea însă tot mai stă şi întotdeauna va sta la îndoială, fiindcă există împrejurări, când mama — chiar dacă ar şti că pentru fapta ei va fi condamnată la moarte—preferă mai dagrabă să facă pasul condamnabil, decât să nu-l facă.

Abandonarea copiilor nelegitimi, avorturile şi pruncuciderile vor dispare sau se vor micşora la număr atunci când creşterea şi educaţia copiilor va fi asigurată materialmente de societate sau de stat.

D-r T. Vicol

BIBLIOGRAFIA.

„Buletinul demografic" al României Nr. 7—1933.
Idem Nr. 9—1933
Idem Nr. 10—1933
„Sănătatea publică" Nr. 8—1929.
Idem Nr. 10—11—12—1930.
Idem Nr. 3—4—1930.
„Revista de higienă socială" Nr. 4—1932.
„Ghidul Medicilor"—1932.
„Moldova dintre Prut şi Nistru" D-r *P. Cazacu.*

IARNA

Ninge.

Desigur, Dumnezeu văzând
Cum cineva cu multă dragoste pentru copii,
A aşezat într'o vitrină mare jucării
Şi peste ele vată'n firicele albe, ca un gând;

Şi-aşa bătrân cum este El şi bun şi blând,
C'a dat aproape'n mintea celor mici,
A vrut să'ncerce şi el jocu-acesta de pitici
Şi-a slobozit din cer un fir de nea şi apoi mai multe'n rând...

Şi ninge acum frumos din norii cenuşii
Pe lumea noastră mică de copii.

C. Munteanu

Un oraş basarabean: Bălţi.

Dintre cele 9 capitale de judeţe basarabene, oraşul Bălţi are o structură şi o viaţă specifică. Zămislit la împerecherea Răutului cu Răuţelul, între uriaşe oglinzi aşternute de bălţi mâloase şi duhnind izuri grele, oraşul e'n luptă cu zgârcenia naturii în ciuda căreia se'ntinde încetăţenându-şi mereu crescânda lui fiinţă. In ţarina istoriei oraşul Bălţi n'a tras brazde. Oricât am cerceta documenlele vremurilor, străduinţa noastră nu va întâlni acest oraş în tovărăşia Hotinului, Sorocei, Orheiului şi-a celorlalte aşezări din care istoria şi-a tras firele. Lipsa de personalitate în trecut a judeţului şi oraşului Bălţi, se datoreşte faptului că până la 1887 ţinutul de aştăzi se numia Iaşi şi făcea parte din capitala Moldovei. Abia dela 1887, Bălţi devine de sine stătător şi oraşul începe să-şi nevedească o existenţă proprie. Deşi izolat în inima Basarabiei şi grănicerit de bălţi, oraşul a fost deseaori pustiit de vrăjmaşii flămânzi veniţi de peste Nistru. Când cetăţile Hotinului şi-a Sorocei îngenunchiau rezistenţa lor, soarta oraşului Bălţi era cunoscută. Pârjolul nu se oprea la barierele târgului. Pentru întâia oară Ghirei-Kan, hanul tătarilor, năvăleşte şi dă foc târgului care cu greu îşi înfiripă cocioabele, încât Petru cel Mare la 1711, după ce-a fost bătut la Stănileşti pe Prut, trecând prin târg, s'a minunat de casele ce răsăreau dintre mlaştini ca nişte uriaşe ciuperci negre. Intovărăşind pe Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, a făcut ţarul popas în Bălţi, scurt popas, deoarece era urmărit de duşman. Şi a rămas în târg toată averea războiului, asupra căreia năvălit-au iarăşi tatarii jefuind şi dând foc. Şi iarăşi târgul s'a refăcut din cenuşă, în vadul negustorilor de cai vestiţi cari s'adunau la iarmaroace lăsând bani grei şi nădejdi multe. Cu anul 1818 târgul Bălţi îşi sporeşte temeiul odată cu înfiinţarea administraţiei comunale a judeţului. Primeşte şi vizite alese cum a fost la 1856 cu împărăteasa Maria Alexandrovna pe pe care faima marilor proprietari moldoveni o atrase în Basara-

bia. In cinstea ei se hotărniceşte, în centrul târgului, o oază de verdeaţă poreclită grădină publică, vremea făcând ca astăzi această poreclă să se adeverească prin edili cu tragere de inimă. Oraşul Bălţi nu e aşa de tânăr după cum cred unii. E neîndoios c'a existat şi pe vremea lui Ştefan cel Mare.

Stareţul Silnan dela mănăstirea Neamţului cere învoire la domnie de a aduce peşte cu scutiri de vamă şi printr'un act datat la Suceava la 1 Aprile 1470, Ştefan Voevod acordă mănăstirii privilegiul de a trimite trei care după peşte, fie la Chilia, fie la Bălţi, fie la Cetatea Albă sau la Nistru. Intr'un alt document cu doi ani mai în urmă, la 22 Ianuarie 1472, Ştefan Voevod dă o altă scutire mănăstirii Voroneţ, mănăstire care păstrează până astăzi evanghelia cu chipul de tânăr Făt-Frumos al marelui voevod. [1] *Actul redactat la Suceava sună astfel: „Cu mila lui Dumnezeu noi Ştefan Voevod, domnul ţării Moldovei, facem cunoscut în această carte a noastră tuturor câţi o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, dacă cuiva-i va fi de trebuinţă, că a bine-voit domnia mea cu a noastră bună voinţă şi din curată şi luminată inimă din toată a noastră bună voie şi cu ajutorul lui Dumnezeu şi am făcut pentru odihna sufletelor sfânt-răposaţilor părinţi ai noştri şi pentru sănătatea noastră şi pentru sănătatea copiilor noştri şi am dat această carte a noastră mănăstirei noastre dela Voroneţ unde este hramul sfântului marelui mucenic al lui Hristos şi de biruinţe purtătorului Gheorghe şi unde este egumen popa Misail, spre aceea ca să fie volnică şi slobodă mănăstirea să trimeată, spre îndestularea fraţilor, pe fiecare an două care ale sale după peşte sau la Chilia sau la Bălţi sau ori unde în ţara noastră, iar vamă dela acele două care să nu dea nicăiri în toată ţara noastră, nici macar un groş, nici mergând acolo după peşte, nici întorcându-se cu peştele la mănăstire, nici la vămile arendate, nici la cele nearendate. De aceia nici un boer să nu cuteze a le lua vamă dela acele două care, nici macar un groş. Iar cine se va încerca peste această carte a noastră să le ia vamă pentru aceste mai sus scrise care, acela ne este protivnic nouă şi cărţii noastre. Aceste toate de mai sus scrise făgăduim mănăstirei noastre dela Voroneţ să le păstrăm şi să le îndeplinim cât voi trăi.*

[1]) Ion Bogdan: Documentele lui Ştefan cel Mare.

Iar spre aceasta este credinţa domniei mele Ştefan Voevod şi credinţa prea iubitului meu fiu Alexandru şi credinţa tuturor boerilor noştri moldoveneşti, mari şi mici. Iar spre mai mare tărie a tuturor celor de mai sus scrise, paruncit-am credinciosului nostru boer lui Toma logofătul să scrie şi pecetea noastră s'o atârne la această carte a noastră.

Scris-a Isaia în Suceava la anul 6980 luna lui Ghenarie în 22. Din aceste cărţi domneşti se vede că'n jurul Bălţilor erau iazuri renumite în peşte, iazuri împrospătate de Răutu şi Răuţelu, râuri din care astăzi, ţăranii cu crâsnicele abia prind într'o zi peşte de o fiertură. . . . Dacă'n istoria anilor îndepărtaţi oraşul Bălţi nu ocupă un loc de frunte, în ce priveşte mişcarea naţională moldovenească, leagănul ei este în acest oraş. Sub stăpânirea rusească Bălţenii n'au ştiut ce-i teama de oblăduitori. Limba moldovenească, năzuinţele moldoveneşti, credinţa în ziua de mâine, îşi aveau rădăcinile adânc pătrunse în băştinaşii oraşului. Toate încercările de rusificare s'au izbit şi s'au sfărâmat de dragostea de neam a Bălţenilor. Aci în Bălţi, la 1824, un dascăl, Cuniţchi, deschide o şcoală primară moldovenească la care veniră în urmă ca învăţători bucovineanul Gavril Bilevici şi fiul său Gheorghe. Iar când în Septembrie 1841 Ioniţă Sturza, mareşalul nobilimei, ceru guvernatorului Teodor, introducerea limbii materne în şcoli, din Bălţi s'au oferit cei dintâi proprietari cari să întreţie pe învăţătorii moldoveni şi să procure cărţi din Moldova (I. Nistor: Istoria Basarabiei) In urma acestei mişcări, s'a aprobat predarea limbii române în şcolile din Bălţi. Locuitorii din oraşul Bălţi şi judeţul Bălţi, sunt cei care au păstrat legături de trainică frăţie cu Moldova. Când a ajuns la Bălţi revista lui Eliade Rădulescu „Curierul Românesc" s'a găsit căminarul Dumitrache Pastiescu să scrie în numărul din Ianuarie 1830 arătând ce „mare bucurie au simţit basarabenii la apariţia revistelor româneşti căci şi în Basarabia din români este titular sovetnic Constantin Stamate, bărbat literat, cinstitor de oameni învăţaţi, sârguitor spre luminarea neamului său, care are tălmăcite şi nu contineşte de a tălmăci alese istorii pentru întocmirea moravurilor celor bune, fabule, romanţari, versuri . . . "(I. Nistor: op. cit.). Căminarul Pastescu vorbeşte în aceiaşi scrisoare şi despre „mădularul judecă-

toriei judeţului Bălţi", Costache Tufescu, care la 1813 ridică în satul Bogdăneşti biserica „Stântului Nicolai".

Când la 1868 să înfiinţă "Academia Română" s'a trimis preşedintelui Academiei următoarea scrisoare: „Eu Alexandru Constantin Bodescu, sfetnicul Curţei Imperiale Ruseşti, de felul său din oraşul Bălţi, dorind ca toţi românii de a contribui la încurajarea învăţăturii în România, declar că ofer suma de 2000 de ruble, ceeace face 5200 de franci după cursul zilei, pentru Academia Română". Vasile Stroescu, care a cheltuit imense averi cu sprijinirea şcolilor româneşti din Ardeal, era din ţinutul Bălţilor şi tot bălţian e şi vajnicul naţionalist Ion Pelivan, care, în 1912 fiind judecător la Bălţi, în timp ce rusimea sărbătorea zgomotos 100 de ani dela răpirea Basarabiei, Pelivan, deşi funcţionar de stat, în toate zilele cât a ţinut sărbătorirea, a umblat în doliu, dar întrezărind, prin lacrimile ce nu să terminau, curcubeul drapelului românesc ce avea să fâlfâe, peste 6 ani, deasupra oraşului.

Şi-a fost ca dela Bălţi să se trimiiă la Iaşi cea dintâi telegramă prin care se anunţa că bălţănii au votat unirea cu patria românească. Iată unele din faptele care dovedesc că moldoveanul şi-a avut plămada în târgul care forma haznaua averei proprietarului Catargi. Patriotismul bălţănilor s'a afirmat îndrăzneţ şi prin scris. In afară de poetul Constantin Stamate, oraşul Bălţi a dat pe generalul Matei Donici care a descris în versuri unele sate moldoveneşti din: Ţara barbară, Cea de ruşi făcută roabă.

Chiar şi poetul popular dascălul Gheorghe Pâun din Făleşti, asămăna Basarabia c'o turturică: Amărâtă turturică, Când rămâne sângurică, Işi răşchiră penele, Ca mândra sprâncenele.. Proprietarii bătrâni, câţi au mai rămas împovăraţi de nevoi şi amintiri, nu pot uita pe vestitul cântăreţ Lemiş, care a purtat faima cântecului românesc printr'o jumătate de Basarabia.

Acest Lemiş venise din Iaşi şi socotind oraşul Bălţi ca inima moldovenismului, s'a restabilit în el. N'a fost petrecere moldovenească la care să nu răsune privighetorescul glas al lui Lemiş. La nunţi, la cumătrii, la patroane, multe lacrimi s'au deşirat ascultând cântecul nou adus de Lemiş: „Tu care eşti perdută în neagră veşnicie". Ruşii s'au înspăimântat de propaganda româ-

n?ască ce-o făcea prin cântec acest trubadur și după un șir de ani l au expulzat. Iar neamul moldovenesc a închis amintirea despre el în suflet, ca acele flori de seară cari închid sub petale cele dintăi lacrimi de rouă. Oraşul Bălţi, cercetat astăzi, este unul dintre cele mai vii din Basarabia. Chişinăul chiar rămâne în urmă sub ritmul potolit în care trăeşte.

La 1894 ruşii legând Nistrul cu Bălţi, prin cale ferată, oraşul devine centrul comercial al Basarabiei. Nod de cale ferată, oraşul este vadul negustoresc a patru judeţe: Hotin, Soroca, Orhei şi Bălţi. Acesta este faptul că oraşul creşte văzând cu ochii. Prăvălii mari, bucureştene, galantare bogate, aranjate artistic şi o furnicare de lume, până târziu noaptea, dau înfăţişarea unui oraş măreţ. Doamne păzeşte însă de o vreme ploioasă. Deşi străzile sunt bine pavate, ţâşneşte din pietre parcă un glod unsuros prin care picioarele patinează de nu e chip să umbli fără baston cu ţintă la capăt. Iar dacă ai nenorocirea să cazi, nu mai poţi scoate depe haină pata hleioasă ori cât te-ai chinui. Şi vara fumegă peste uliţe un colb de-i merge renumele. — Ce spui dumneata, domnule, colb ca la noi nu găseşti în toată Basarabia, se laudă într'o zi Conu Nicu Ursulescu, decanul, mângâindu-şi un vârf de musteaţă, în timp ce băeţii năvăliseră, lăcuste, asupra tabacherei. Cine n'a călcat în Bălţi nu ştie că oraşul are două gări: una. gara Pământeni, aproape de oraş şi alta, gara mare, la 4 km.

Nu e poveste ceeace se spune că inginerii ruşi au cerut proprietarului Catargi o sumă de ruble ca să ridice gara în oraş şi fiindcă proprietarul n'a vrut, au clădit-o la 4 km. de oraş peste apa Răutului, unde, până ce ajungi ţise borfăesc maţele pe o şosea cu gropi şi pietroae şi te năbuşi de miazmele ce le ridică mlăştinile dintre fabrica de zahăr şi moara lui Ioffe. Dela gara mare un tren porneşte, prin sudul judeţului Soroca, să transporte câţiva călători spre Rezina depe malul Nistrului, iar alt tren urcă, prin Ocniţa, spre Cernăuţi şi dela gară se'ntinde şesul Răutului mlăştinos, pustiu şi văduv de copaci. Căci împrejurul oraşului nu se găseşte o pădurice unde orăşenii s'ar bucura vara de umbră şi răcoare. La noi terenul nu prieşte copacilor, spunea, pe vremuri, un edil. Iată că P. S. Episcop Visarion a vânturat afirmaţia aceasta pentrucă, lângă gara Pământeni, pe zeci de hectare ce 'nprejmuesc reşedinţa episcopală, a ri-

dicat o livadă şi un parc ca 'n grădinile din poveşti. Cei mai variaţi pomi dau azi roade alese, iar în parc teii şi brazii se'ntrec în verdeaţă şi'n creştere. Dar pentru aceasta se cere muncă, bunăvoinţă şi dragoste, mai ales dragoste de copac. Pomul este un copil de care trebuie să te îngrijeşti până se zburătăceşte. Şi edilii dela Bălţi au alte griji. Iar străzile rămân să fie umbrite vara, unde şi unde de un sălcâm prizărit, ofticos, pudrat de colb şi jupit de coajă, ca un cal ros de ştreang.

Bălţi este oraşul viitorului de oarece toate arterele producţiei din nordul Basarabiei conduc spre inima lui. Astăzi chiar întrece în comerţ toate oraşele basarabene. Pe străzile oraşului mişună negustori din întreaga ţară. Automobile dinspre Soroca sau Orhei cutreeră străzile ridicând nouri cenuşii de prat. Şi'n atmosfera aceasta îmbâcsită, în zile cu soare, bălţenii îşi omor vremea plimbându-se leneş între Ptaşnicov şi Ghenoiu. Alţii, aceeaşi în fiecare zi, ocupă mesele din faţa restaurantului Popov şi pun ţara la cale. Iar când birja mică aduce dela gară vre-un pasager bucureştean, bălţănii pun stăpânirea pe el şi-l descoasă „Ce se mai aude cu politica?" Şi orice minunăţii ar spune noul sosit, cred, pentrucă la Bălţi, ca nicăieri în alt loc, cetăţenii torc din ştirile politice firul amăgitor al vieţii lor. In faţa unei sticle cu bere, lângă trăsurile ce stau şirag la bordura trotuarului, bălţenii ascultă poveşti politice pe care apoi le amplifică şi le angrenează în fapte ce par verosimile.

Deodată se'nalţă un abur cald de praf răscolit: trece stropitoarea primăriei—un vehicul care trebuie dus la muzeu. Faţada restaurantului, muşterii, colţul de stradă totul se'mbrobodă ca'ntrun tulpan desfăşurat generos de buna oblăduire municipală. Căci, vorba lui Conu Nicu: colb ca la noi nu găsesti în tătă Basarabia...

Soroca. **D. Iov.**

Regiunile naturale dintre Prut și Nistru

(continuare din Nr. 11)

Cu deosebire se simțea slobod moldoveanul câmpean atunci, când câmpia nu era acoperită de ierburi şi bălării, când deci mişcările lui prin câmpie nu erau stingherite de ierbişul înalt şi des. Aceasta era primăvara, apoi vara târziu, după ce se uscau bine ierburile şi se culcau la pământ, apoi toamna. Mai ales vara era bine în câmpii, când căldurile mari fac că nu se simte nevoe de adăpost, iar ploile sânt rari de tot.

Iarna însă dimpotrivă câmpeanul este robul stihiilor, pe când codreanul este la adăpost, căci codru ori unde este casa lui.

Primăvara timpurie câmpeanul este slobod de tot, ca vântul, fiind că primăvara stepa este netedă ca palma, ca faţa mesei. Nici un hop sau vre un deluţ. Mergi uşor, căldura aerului te desfată, iarba înverzeşte peste tot până în zare. Parcă ţi se deschide inima. Ţăstarii ici colo stau pomuşor şi te privesc ispititor; ciocărliile joacă în văzduh şi toarnă de acolo valuri de cântări argintii. Câte un iepure sare de sub picioare şi o ia razna până departe. Prepeliţele se scaldă ca găinele în praf prin locurile, unde ierbişul este slab. Uliii şi vindereii alunecă lin şi uşurel prin aer. De la pământ se ridică o boare plăcută, călduţă: parcă simţi puterea pământului şi începi să prinzi şi tu putere. Ciobanii buciumă pe dealuri şi cântarea lor spune că totul creşte şi se înveseleşte.

Vara târzie este mai mohorâtă, mai tristă. Chiar de prin August rotocoalele uscate ale stepei se desprind de pământ şi la suflarea vântului o iau razna prin câmpii şi peste dealuri şi cu milioanele se duc şi tot duc după vânt, parcă se iau la întrecere în goana şi stăruinţa de a ajunge zarea. Ca nişte nebune aceste rotocoale macină aerul, sărind de la pământ şi făcând salturi adesea de zeci de metri, de parcă ar lua parte la nişte jocuri şi alergări fantastice.

Temperaturile vara ajung la 35°-40°-45° în umbră, iar pământul se încălzeşte chiar până la 60°—70°. Roua deşi nu prea lipseşte vara din cauza aerului prea uscat şi cald, dar oricum este slabă şi

se usucă repede: rar se ţine până la 6–7 ceasuri dimineaţă, apărând numai în zorii zilei. Vânturile se ţin de aceiaşi direcţie, ceia ce provoacă şi formarea cuciugurilor *) în locurile nisipoase. Vara în văi aerul se încălzeşte mai puternic ca pe dealuri şi se ridică în sus, şi în locul lui se coboară aerul răcoros de pe dealuri şi podeiuri. Aceste mişcări ale aerului dau naştere la vârtejuri, numite şi holbură, cari cu miile se duc pe întinsurile stepei, urmând direcţia vântului şi ridicând coloane de praf până la nori.

Aerul uscat, plin de zăduf, de colb, de apa morţilor; câmpul lipsit de verdeaţă şi plin de ierburi uscate, băţoase şi înalte prin cari şi călăreţul mergea cam greu; lipsa de apă; frica că se aprinde oceanul de ierbării uscate de la vre un foc a unui cioban ori a unui călător; teama că se va porni una din acele straşnice şi potopitoare ploi, cari deşi rar, dar totuşi au loc vara prin câmpie; umbrele nouraşilor fug ca nişte vedenii pe întinsurile şi dealurile câmpiilor uscate. Vântul suflă pe neauzite, nu ca în codru, unde crengile scârţie, scîncesc şi scrâşnesc sub apăsarea vântului. Toată natura câmpiei în vara târzie pare a fi numai umbra unui vis sau visul unei umbre. Totul făcea că în cursul verii târzii câmpeanul se simţea abătut, mohorît, înfricoşat: el atunci se gândea la moarte. Holburile de praf, cari se ridică până la cer, îi întăriau gândul jalnic. Dar şi azi priveliştea este jalnică în câmpie în vreme de vară t â r z i e. Peste tot vezi sate aşezate pe coaste trăgănate a deluşoarelor, parte în şesuri hleioase ale pâraelor cu toane, alcătuite din case făcute din lampaciuri şi împrejmuite cu garduri tot din lampaciuri. In jurul satelor se întind izlazuri cari vara îs golite de iarbă şi presărate cu un strat gros de praf cenuşiu. Pe aceste toloace mici pasc priponite vite pipernicite şi slăbănoage de ţi se pare că toate's bolnave. Mai departe ogoare cu popuşoae slabe şi grâne şi mai slabe. In sate prin curţi nici urmă de iarbă, doar ici colo câte un salcâm.

Dar în schimb toamna, când câmpul înverzeşte din nou şi aerul se răcoreşte, atunci câmpeanul iarăşi se simţea bine, uşor, vesel. Doar grija apropiatei ierni îl necăjea şi nu atât pentru el însuşi ori familia lui, cât pentru nenumăratele vite, care le avea pe câmp şi cari aveau nevoe şi iarna de hrană multă şi bună.

---

*) Dunelor.

Deci trebuiau făcute rezerve multe. Se cereau stoguri de fân, stoguri multe şi mari, căci creşterea vitelor era ocupaţia principală a câmpeanului.

12. Bălţile câmpiei vara.

Iazurile câmpiei şi bălţile vara, primăvara şi toamna, erau cu totul altceva.

Cât râcăit de păsări de apă prin bălţile din câmpii şi stepe, muget de vite, nechezat de cai prin ierbăriile de alături. Miros puternic de iarbă de câmp uscată sau verde; aerul curat ca cristalul, uşor şi sănătos, care pătrundea ca un balsam în piept; ceaţa uşoară şi fumurie, ce se întinde deasupra bălţilor, cerul purpuriu dimineaţa, iar ziua soarele aprins şi strălucitor ca argintul topit.

Era o frumuseţe nespusă pe lângă iazurile din câmpia virgină, care dădea linişte sufletului şi te făcea să te gândeşti la sublim, la Dumnezeire.

Tocmai de aceia popoarele din câmpiile noastre, pline de belşug şi bogăţie nu erau războinice, trăiau din ceia ce da câmpul şi foarte puţin din jafuri. Numai mai târziu au venit prin câmpii şi stepe popoare lacome şi gata de jaf. Aci erau „sciţii" cari duceau viaţa nestatornică (Seythi arotyres). In câmpii ca ale noastre a fost şi cel mai blând popor — Nomazii, cari nu ştiau ce-i răutatea.

Spuneau bătrânii pe cari i-am apucat şi eu, că ei încă apucase cai sălbateci şi cerbi, cari se ţineau tot pe lângă iazuri şi bălţi. Umblau cirezi de cerbi şi herghelii mici de cai, se apropiau de om ca de o sută de paşi şi apoi o zbughiau ca nişte şoareci speriaţi şi fugeau cu iuţeala fulgerului prin iarba înaltă a câmpiei.

Uneori câmpia ardea vara prin Iulie, August ori Septembrie. Cine o aprindea? S'a aprins ea dela vreun fulger, ori dela focul unui cioban, ori a unui călător? Cine ştie?! Atunci se întindea pe câmpie o brazdă de foc lungă până în zare, care înainta mereu gonită de vânt şi ajungând la bălţi şi iazuri acolo se stingea. Mii şi milioane de şoareci şi ţâstari fugeau de brazda aceasta; alergau uneori şi lupii, vulpile, hărciogii şi alte jigănii, şi parte se înecau în bălţi, parte scăpau înot. In urma brazdei rămânea câmpia neagră, cu pământ crăpat, acoperit de cenuşă, dar bălţile rămâneau verzi, iar câmpia numai după cea dintăi ploaie se acoperea de un ierbiş verde ca smaragdul.

Seara pe malurile bălţilor veneau tot felul de vite la adăpat. Poate fi ceva mai frumos ca un lac în stepa virgină într'o zi de vară sau într'o dimineaţă de vară ?!

Pe lângă bălţi erau întinse zăvoaie, cari se întindeau de o parte şi de alta a albiei văilor cu bălţi.

Păduri de sălcli şi plopi, ale căror frunze argintii străluceau în bătaia soarelui; tufişuri de o desime de nepătruns; ierburi înalte, cari se pleacă mlădios sub apăsarea vântului; curpeni cu ramuri prelungi ce se împletesc între ele. Toate acestea dau impresia unei păduri virgine, neumblată de oameni, mai ales că desişul acesta de verdeaţă era plin de o bogăţie enormă de păsări, una mai frumoasă decât altă, şi cari continuu împânzesc văzduhul şi forfotesc prin verdeaţă.

Văzduhul limpede, plin de mirezmele câmpului virgin, vegetaţia boicită, bogăţia vieţei—totul făcea că aci oamenii îşi făceau sălaşuri, se hrăneau cu peşte, vânat, ouă de păsări sălbatece, cari de toate colorile şi formele zburau când într'o parte, când în alta, şi cântau fiecare în felul său mângâind plăcut auzul.

Ziua razele soarelui scrutează fundul apelor, iar ici colo câte un peşte sare în sus, lăsându-se îndată înapoi spre fund.

Umbrişuri poetice şi luminişuri tainice adăposteau pe oamenii ce veneau să mai pescuiască ceva de mâncare. Acolo omul îşi căpăta voie bună, linişte sufletească şi o masă bogată.

Pe la bălţile mari în faţa omului era o întinsură mare de apă verzue cu un brâu de trestie, papură şi ţipirig împrejur. Ici colo plante şi frunze acoper apa, de pe care sute de păsări la primul semn de pericol zbughesc în lături ascunzându-se în pădurea de trestie, sau în jos spre fundul apei. Nelipsitele raţe sălbatece se ridică în cârduri; corcodeii apar ca nişte năluci la suprafaţa apei învârtindu-şi capul într'o parte şi în alta ca o sfârlează, apoi zărind un om sau un vultur de baltă îndată dispar în adâncimi ca nişte diavoli.

Când se înserează, întunerecul se lasă uşor peste tot; zgomotul, foşnetul stuhului şi a păpurişului, răcăitul păsărilor—totul pe încetul se stinge. Stelele unele după altele apar pe cer şi se oglindesc tainic în apa bălţii. Pe maluri ici colo câte un foc aprins de pescari înviorează peisagiul. Mai departe totul se afundă în întunerec. Numai păsările de noapte prin strigătele lor şi liliecii dau semne de viaţă animală. Incolo—totul doarme.

13. Creşterea vitelor în câmpii şi stepe.

Deosebirea între stepă şi câmpie de o parte şi codru de altă parte este şi împrejurarea că în codri toate animalele trăesc izolate, pe când în câmpie de obicei în colonii. In câmpie întotdeauna vezi stoluri de dropii, spârci, colonii de şoareci, ţâstari, vulpi, înainte erau herghelii de cai selbateci, de tarpani, turme de oi selbatece, de saige (antitope), cirezi de zimbri, bouri, cerbi, căprioare.

Această particularitate s'a manifestat şi în viaţa câmpeanului, care s'a făcut crescător de ciurde [1]) de vite.

Câmpia întotdeauna a fost ţara clasică pentru creşterea vitelor de tot felul. Aşa a fost din cele mai vechi timpuri şi până în ultimele decenii, când plugarul a înlocuit pe ciurdar.

Fânaţurile şi păşunele câmpiilor. Vechea stepă, vechile câmpii s'au păstrat aproape neatinse până nu de mult. Chiar încă prin anii 1870—1880 şi mai târziu, încă se puteau vedea câmpii nemărginite, nesparte de plug, acoperite numai cu ierburi de ale stepei primitive. Pe atunci cultivarea ogoarelor încă se făcea slab : ţăranli abea primise pământ pe urma desfiinţărei iobăgiei şi boeritului, şi ei nu cultivau de cât numai atât cât le trebuia lor pentru nevoile lor casnice, iar boerimea încetase cultivarea pământului din lipsă de braţe. Cultivarea pentru export nu se făcea, iar numericeşte populaţia era foarte mică.

Când pământul se desfunda unde-va, el dădea un rod nemaipomenit fiind că nu era istovit de lucrătură din anii din'nainte; de aceia se ara foarte puţin pământ.

Şi peste tot se întindeau păşuni şi fânaţuri nemărginite, cari în tot cursul lunilor Mart—Iulie prezintau un covor imens înflorit, parfumat de-ţi oprea răsuflarea. Ici întinsuri de colelie mătăsoasă se ondulau la adierile vântului. Colo Scradul, numit şi Păru Porcului cu spicul său de coloare cărămizie-pământie acoperea coastele sorite a le dealurilor. Dincolo Păiuşul se întindea în desişti mari de nu le mai vedeai marginele. In altă parte Iarba oilor ori Firuţa alcătuia alte desişti, şi aşa mai departe. Pâlcuri de porumbrişuri ori cătinării (de chiersic ori de vişinari ori altceva) sau chiar ciritee de tufişoare mai mari împestriţau coastele împreună cu cele mai multe

[1]) Ciurdă se numeşte or ce adunare de vite : turmă de oi, cireadă de vaci, herghelie de cai, etc.

flori şi ierburi, şi dădeau coastelor de văi o frumuseţe nespusă, încât te făceau să te crezi în câmpiile raiului lui Mahomet.

Şi se întindeau aceste păşuni de pe un deal pe altul, din vale în vale până departe, hăt departe, fără margini. Mergeai zile întregi prin păşunele acestea şi nu mai ajungeai la capătul lor.

Ici colo se zărea câte o odae, câte un sătuc, sau o stână, ori târlă, sau un staul de vite mai mari; acestea erau aşezate de obicei prin vâlcele închise, unde câte un izvoraş răzbea la suprafaţă. Tot pe acolo se putea vedea prin apropiere şi câte un petec de ogor, ori un început de grădiniţă sau de vie.

Ciurdele de altă dată. Şi prin aceste păşuni nemărginite, nespus de frumoase, umblau nenumărate cirezi de vaci sau boi, herghelii de cai de o rară frumuseţe, turme de oi, de miei, de cârlani. Numărul lor—cine putea să-l ştie?! Fie care turmă număra câte 1000—5000 capete. Cirezile aveau câte 300—2000 capete. Hergheliile—cel puţin 100—200 capete.

Unde se pomenea vre un boer, care să aibă ciurde mai mici?! Dacă era câte unul unde va—acela nu mai era boer, ci aşa, un boernaş sărac, sau chiar un terchea-berchea, care nu mai era nici ţăran, dar nici boernaş. Boerii nici nu mai stăteau de vorbă cu aceşti oameni.

Şi nici nu se puteau găsi ciobani, ori boari, ori văcari sau herghelegii, cari să-şi cunoască vitele. Era chiar cu neputinţă! Căci ori ce ciurdar din aceştia avea sute şi mii de capete, şi el doar ştia că trebue să aibă cele 200—1000 capete, cari i-au fost încredinţate; atâta tot. Dacă se întâmpla că vreo 20—50 capete din ciurda unui văcar (ori cioban, sau boar, ori herghelegiu) treceau peste cununa dealului şi întrau în ciurda altuia din valea vecină—aceasta nu era o mare pacoste. Era doar aşa-o mică supărare.

Se ducea el atunci la un ciurdar prieten dintr'o vale vecină, unde ştia el că ciurdele îs mai numeroase de cât trebue, şi după bineţe urma o scurtă vorbă: „Măi, bădiţă hăi: ia am mai venit pe la tine pentru că d'atâta că eu am auzit că ai vaci mai multe, că din a mele s'o dus nu ştiu unde“. „Ba cum de nu. Ia alegeţi câte-ţi trebue“. Şi aşa ciurdarul păgubaş îşi acoperea paguba.

(va urma)

T. Porucic

CRONICA

INSEMNĂRI

Gânduri de sărbători — Sărbătorile Crăciunului au fost dominate anul acesta de împrejurări excepţionale în ţara noastră

Tam-tam-ul şi patimile campaniei electorale au întunecat aproape cu desăvârşire pacea idilică pe care o revarsă deobicei peste sate şi oraşe apropierea acestor sărbători de iarnă, în alţi ani.

Anul acesta, legendarul moş Crăciun a venit tot cu traista goală a crizei, cum obişinueşte să vie de atâţia ani încoace; în schimb a revărsat peste peizajul românesc, odată cu primii fulgi de nea, o ninsoare pestriţă de manifeste şi proclamaţii electorale inutile...

Pentru un an care n'a fost, în genere vorbind, nici bun nici fericit pentru cei mai mulţi dintre noi, o mai penibilă lichidare nici că se putea închipui...

N'a avut încotro bunul moş Crăciun al anului 1933 : a trebuit să primească corvoada de a parcurge mândrele plaiuri româneşti, poetizate de hlamida ernei, urmat de agenţii electorali ai partidelor politice în luptă..

* * *

Dar Crăciunul acesta cu alegeri viforoase nu este poate partea cea mai rea pe care ne-a rezervat-o destinul.

Imaginea lugubră a violenţelor de limbaj şi a violenţilor pur şi simplu cari fac cortegiul unei consultări a voinţei populare la noi, se va pierde repede.. De ar putea tot aşa de vertiginos trece pe căi presimţirea că suferinţele amarnice, lipsurile cumplite şi ura care se revarsă azi peste lume, învrăjbind oamenii, nu vor mai dăinui nici ele mult, ataşându-se domeniului istoric.

O mică doză de speranţă nu strică, totuşi, pe aceste vremuri de marasm.

Asupra greutăţilor, asupra gravităţii acestei crize care, deocamdată, nu arată nici un semn de slăbire,— toată lumea este de acord.

Nu este însă neapărat necesar să luăm lucrurile în tragic; e deajuns să le privim cu toată seriozitatea

Situaţia ţării noastre, mai puţin rea în fond de cât acela a altor ţări, va fi restabilită, mai curând sau mai târziu.. Mai curând, dacă vom avea noroc.

Răul de care suferim acum, criza cu toate nefastele ei urmări în viaţa economică şi socială, va lua sfârşit, aşa cum a luat sfârşit războiul a cărui îndepărtată consecinţă este. Depinde în bună parte şi de noi, de energia noastră, de înţelepciunea noastră ca ea să sfârşească bine...

* * *

Rândurile acestea nu cadrează cu stările actuale, sunt prea optimiste ? Se poate. Credinţa în mai bine este însă mult mai resonabilă, decât credinţa în catastrofe.

A. T.

RECENZII.

N. N. Moroşan. „Evoluţia cercetărilor preistorice - paleolitice din România N. E. şi rezultatele obţinute" şi „Solutreenul din România extracarpatică şi raporturile sale cu acela din Transilvania şi din ţările limitrofe", Chişinău 1933.—Sunt două broşurele recente ale harnicului cercetător basarabean, profesorul secundar N. N. Moroşan, despre ale cărui lucrări ne-am mai ocupat acum câţiva ani în „Viaţa Românească" şi alte publicaţii. D-sa este un bun cunoscător al paleoliticului din N. Moldovei şi poate cel mai bun cunoscător al Basarabiei paleolitice. O serie de publicaţii anterioare, dintre care unele comunicări la Academie, ne îndreptăţesc la această afirmare. De aceia nimeni nu era mai indicat a da o sumară ochire asupra tuturor cer-

cetărilor făcute asupra paleoliticului din Nordul Basarabiei şi Moldovei ca d-sa—cela ce şi face în prima broşură de care ne ocupăm.

Primele date, lăsând pe cele generale ale lui Urechi şi Odobescu, se datoresc unui savant rus, care pomeneşte de neoliticul dela Darabani (Hotin). In acelaş an (1883) se fac primele descoperiri la faimoasa staţiune neolitică Cucuteni-Iaşi, de reputaţie mondială, căreia îi corespunde staţiunea Petreni (Bălţi), cercetată în 1907 de savantul rus Stern. Un alt savant rus presupune numai existenţa omului paleolitic în Basaracia (1913), dar prima serioasă menţionare se datoreşte d-lui Florov, care pomeneşte într'un studiu din 1925 despre silexurile paleolitice dela Neporotova. Tot atunci Th Văscăuţeanu înşiră toate staţiunile preistorice din Basarabia, iar N. N. Moroşan descoperă paleoliticul dela Stânca - Ripiceni; puţin mai târziu C. Ambrojevici descoperă câteva staţiuni amignaciene pe malul Nistrului în jud. Hotin, dar concluziile sale au provocat multe discuţii contradictorii în ştiinţa europeană. In 1927 N. N. Moroşan expune rezultatele săpăturilor definitive dela Stânca-Ripiceni, cu urme paleolitice din aurignacien, solutrien şi margdalenien. N. N. Moroşan aminteşte de paleoliticul dela Horghineşti-Hotin şi Cuconeşti-Bălţi; N. N. Moroşan descoperă industria mezolitică din câteva localităţi depe malul Nistrului dela Naslavcea Hotin.

In 1930 profesorul dela Iaşi I. G. Botez dă la iveală un studiu important despre omul musterian şi aurignacien ; iar Ambrojevici înregistrează noi puncte paleolitice în Hotin şi Soroca. Două lucrări de ansamblu din 1932, teza de doctorat a d-lui Nicolaescu-Plopşor şi „introducerea la preistorie în România" a d-lui Andrieşescu, amintesc tot ce s'a descoperit ca paleoletic în Basarabia. Pentru 1933 s'au înscris cu comunicate pentru secţia preistorică a congresului iuternaţional de istorie dela Varşovia, d-nii Plopşor şi N. N. Moroşan; pentru congresul internaţional de geologie dela Washington, d. N. N. Moroşan a trimis o comunicare despre „paleoliticul în România". In acelaş an d-sa trece şi publică teza de doctorat despre „pleistocenul şi paleoliticul în România" cuprinzând şi noi descoperiri proprii. Ca concluzie d-sa crede că până'n prezent următoarele epoci sunt cunoscute în N. E. Moldovei şi Basarabiei: levalloisienul, musterienul, aurignacienul şi'n deosebi cel superior, şi magdalenienul.

O bogată, şi vedem complectă, bibliografie închee prima broşură, despre care regretăm doar numeroasele greşeli de tipar (8 la pag. 9).

A doua broşură se ocupă de-o problemă mai restrânsă: apariţia solutreenului (dece nu „solutreianul"?) în România extracarpatică. Urmele acestei epoci sunt mai de mult cunoscute pentru Transilvania; d. Moroşanu a descoperit mai multe rămăşiţi dincoace de Carpaţi. La Stînca-Ripiceni depe malul Prutului mobilierul se compune din instrumentele litice şi produse de os sau corn de ren; „vîrfuri în foi de bour" a descoperit la Cuconeşti-Bălţi două staţiuni şi la Antonievca-Bobin jud. Hotin—una din aceste pietre de-o rară frumuseţă tehnică.

In ce priveşte raporturile cu regiunile învecinate d-sa trage concluzia că influenţa culturii solutreene din Ungaria s'a resimţit în Tranailvania şi Polonia cam în aurignacienul mijlociu, iar în Moldova şi U. R. S. S. în aurignacienul superior. O planşă ilustrează frumosul exemplu de silex dela Ponoară-Cuconeşti.

P. Constantinescu
Iaşi.

Paul Mihailovici: Mărturii româneşti din Bulgaria şi Grecia (1468—1866) Chişinău 1933.—Intre tinerii basarabeni cari s'au relevat a fi harnici cercetători ai trecutului nostru istoric, părintele diacon Paul Mihailovici îşi ocupă, desigur, şi el locul său. Deşi nu de mult şi-a terminat studiile universitare, dânsul are deja publicate nouă lucrări, unele din ele cuprinzând, e drept, numai câteva pagini. Dintre acestea mai demnă de relevat este schiţa istorică asu-

pra legăturilor culturale bisericeşti dintre Români şi Ruşi în secolul XV—XX, apărută la Chişinău anul trecut. Dar marea contribuţie a părintelui Mihailovici la istoriografia românească o constituie documentele româneşti găsite de dânsul în bibliotecile şi arhivele din Bulgaria, Grecia şi Constantinopol, în timpul unei călătorii de studii făcută în sud-estul balcanic. Din bogatul material ce l-a adunat cu prilejul acestei călătorii, a publicat până acum trei lucrări: 1) *Opt documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare* Iaşi 1933; 2) *Documente moldoveneşti găsite la Canstantinopol (1462—1755)* Iaşi 1933 şi 3) lucrarea de care ne ocupăm, cuprinde multe documente româneşti aflate în bibliotecile din Bulgaria şi Grecia. Intre aceste documente sunt şi câteva privitoare la Basarabia. Astfel la Sofia se află corespondenţa d-rului Seliminschi, conducătorul coloniştilor bulgari din Rusia şi Principate, fost medic primar al districtului Bolgrad. Apoi în arhivele mănăstirilor dela muntele Athos sunt mai multe documente privitoare la mănăstirea Căpriana (pp 59—60, 75, 78). Pe o carte veche este o însemnare a preotului Filimon Boghen din Văsieni (Lăpuşna) (p. 101). Tot la sfântul munte se găsesc şi multe cărţi româneşti din cele tipărite în Basarabia sub Ruşi (pp. 101—107). La schitul rusesc „sf. Andrei" dela sf. Munte se află şi un manuscris scris în Basarabia în prima jumătate a veacului trecut. Ar fi interesant de urmărit limba moldovenească în Basarabia sub Ruşi (p 108). Aceste documente, deşi răsleţe şi lipsite de continuitate, sunt totuşi de o mare importanţă pentru cercetarea trecutului nostru. Ar trebui cercetate toate arhivele din sud-estul balcanic, căci, după cum la Athos se găsesc tezaure de documente româneşti (p.3 prefaţă). tot aşa suntem siguri că se găsăsc documente româneşti şi în alte arhive şi biblioteci.

Pentru ceeace a făcut părintele Mihailovici merită elogii şi sprijinul cuvenit pentru a continua ceeace a început.

Păcat numai că n'a dat şi traducerea românească a unor însemnări şi documente slave (pp. 53—56) şi greceşti (pp. 57—59 93—96), pentru a fi accesibile tuturor.

G. T. **Niculescu-Verone: Jocurile noastre naţionale. Bucureşti 1933.** — Despre cercetările de coreografie populară ale d-lui Niculescu-Verone s'a mai stăruit cândva în coloanele acestei reviste (vezi numărul 5 anul I p. 72-74); dar acum cu ocazia apariţiei acestui nou volum se cuvine să revenim, mai ales că în el se cuprind şi câteva date care privesc provincia noastră — şi este în tradiţia acestei reviste ca să releve tot ce apare în literatură în şi despre Basarabia.

Volumul de care vorbim cuprinde în partea întâia o scurtă privire despre jocurile noastre naţionale, iar în partea a doua sunt reproduse 32 de fotografii luate la faţa locului din toate ţinuturile României întregite.

Nu intrăm în analiza amănunţită a lucrării. Facem numai câteva observaţiuni asupra unor constatări ale autorului.

Autorul spune la pag. 7 că fetele dela ţară, cari sunt între 15 şi 18 ani se numesc în Basarabia *fetnegele, fetingele şi fetiţe*, dar nu pomeneşte nimic despre denumirea de *fată mare*. Mărturisim că ne surprind denumirile de mai sus; nicăiri nu le-am întâlnit.

Peste tot pe unde am fost n'am auzit decât denumirea de *fată mare.*

Apoi autorul greşeşte când pune unele jocuri, cum e vinghierca, în rândul dansurilor noastre naţionale.

Insuficienţa de informaţie a autorului asupra stărilor de lucruri din Basarabia se dovedeşte şi mai mult în partea a doua a lucrării: clişeele. Din cele 32 de fotografii numai una —a 16-a (p 39)—reprezintă un joc popular din Basarabia: hora dela Bălţi. Dar şi aceasta păcătueşte, nu e luată la faţa locului, nu reprezintă realitatea.

Această fotografie înfăţişează hora dela Bălţi jucată de domnişoare studente şi domni studenţi români basarabeni, îmbrăcaţi în portul nostru

:are nu se mai păs- ·abia — în faţa Fun- s din Bucureşti, cu ... dată la 5 Aprilie 1933 pentru aniversarea împlinirii a 15 ani dela unirea Basarabiei.

Apoi lucrarea mai păcătueşte prin aceia că nu se dă descrierea amănunţită a jocurilor. Autorul înşiră, după provincii, denumirea a o mulţime de jocuri — numai din Basarabia 13 — dar nu descrie decât 10; şi acestea foare sum r.

Astfel că această lucrare nu poate fi nici un studiu ştiinţific, dar nici un îndreptar pentru cei ce ar dori să cunoască şi să înveţe jocurile noastre naţionale.

E mai degrabă opera unui diletant, dornic de prea multă reclamă, judecând după enumărarea ziarelor cari au făcut dări de seamă sau au pomenit despre conferinţele pe care le-a ţinut D-sa în diferite părţi (vezi port scriptumul lucrării pag. 56-57).

Al. David

Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute dela 1918 încoace. — Orice om de ştiinţă, înainte de a porni la cercetarea şi rezolvirea unei probleme, trebue să cunoască bibliografia problemei respective.

In noianul de cărţi ce se scriu astăzi, îi este oricui imposibil să se orienteze într'o chestiune ştiinţifică dacă munca sa nu este ajutată de operele bibliografice.

Cercetătorii problemelor basarabene vor găsi un sprijin efectiv în *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia* întocmită de D-l Al. David. Această broşură bibliografică trebue preţuită şi pentrucă este începutul a două lucrări: 1) *Bibliografia Basarabiei şi* 2) *Un indice cronologic de toate documentele privitoare la Basarabia.*

Pentru cine ştie cu câtă nepăsare este privită munca ştiinţifică şi energiile tinere ce vor să se afirme în realizări pozitive în această provincie trebue să aibă toată admiraţia pentru această îndrăzneală rară a a D-lui Al. David.

Să ne bucurăm deasemenea că în al doilea oraş al ţării, Chişinăul, răsar minţi limpezi şi voinţi hotărâte să înfrunte toate piedicile într'o muncă de adevărat constructivism cultural.

Se va găsi oare cineva la noi să înţeleagă însemnătatea culturală a acestor două lucrări începute de D-l Al. David, ca să-l sprijine efectiv în această muncă pentru a le duce la bun sfârşit?

P. Ş.

Trei decenii dela moartea lui Gavril Muzicescu —S'au înplinit în cursul lunei acesteia trei decenii dela moartea unuia din cei mai dotaţi fii ai provinciei noastre: *Gavril Muzicescu*. In viaţa muzicală a veacu'ui trecut Muzicescu a jucat un rol de seamă. El a înscris între anii 1872 şi 1903 cele mai frumoase bucăţi de armonie în mişcarea muzicală românească.

Născut în sudul Basarabiei, la Ismail, în ziua de 2 Martie 1847, Muzicescu a absolvit şcoala primară în oraşul său natal, iar apoi a fost înscris la seminarul din Huşi (1860), condus de episcopul Melchisedec.

Dând de la început chiar dovadă de excepţionale înclinaţiuni către arta muzicei micul basarabean cucereşte simpatia directorului seminarului care sprijină înscrierea sa la conservatorul de muzică din Iaşi.

In anul 1866, a fost numit profesor de muzică la seminarul din Ismail unde a pus bazele corului episcopal.

* * *

Comemorarea morţii lui Muzicescu a trecut aproape nebăgată în seamă în larma electorală a acestui început de iarnă. Un articol mai cuprinzător a scris cu acest prilej în „Dimineaţa" d. Alex. Iordan. D-sa propune foarte cuminte ca măcar acuma să-i dea cuiva în gând de a lua iniţiativa ridicării unui bust în oraşul său natal Ismail, acestui ilustru fiu al Basarabiei, ca un omagiu pentru tot ce a făcut pentru toată suflarea românească.

Reproducem în cele ce urmează o parte din articolul d-lui Iordan, bo-

gat în date şi amănunte din viaţa şi opera lui Muzicescu

După ce reproduce cuvintele elogioase scrise de V. A. Ureche la 1869 despre felul cum Muzicescu a organizat corul episcopal din Ismail, d. Iordan scrie între altele:

„Şi numai un an după această elogiere din partea lui Ureche, Gavril Muzicescu este recomandat de către episcopul Melchisedec, consulului rus din Ismail, Paul Romanenco, prin a cărui intervenţie tânărul profesor de muzică dela seminarul din Ismail este admis la capela Imper ala din Petersburg.

Distingându-se ca valoros element este sprijinit de directorul Capelei Imperiale generalul Nicolae Bachmetev şi de profesorul de contrapunct şi compoziţie Iosef Hunke, cu al căror concurs e admis în Conservatorul din Petersburg, unde datorită talentului său Gavril Muzicescu dobândeşte un premiu în bani din partea ţarului Alexandru II-lea.

Doi ani de şedere în capitala Rusiei i-au fost deajuns pentru obţinerea diplomei de absolvire a Capelei Imperiale şi a Conservatorului din Petersburg.

Intors în ţară la 1872 este numit profesor la catedra de armonie a Conservatorului din Iaşi, în urma concursului ce-l dă cu succes în Bucureşti, în luna Septembrie acelaş an.

Dela această dată Gavril Muzicescu se dedică cu totul activităţii muzicale pe care au ilustrat-o ca profesor, director de Conservator, compozitor şi dirijor de cor.

Activitatea sa de profesor este sintetic redată de către unul dintre foştii săi elevi Titu Cerne, în revista muzicală Arta (anul III No. 1) prin următoarele cuvinte:

„Ca profesor e cel mai conştiincios în indeplinirea datoriilor sale şi majoritatea, dacă nu toţi profesorii şi profesoarele de muzică vocală şi dirigînţi de coruri din Moldova, sânt elevii săi. Nu citez pe nimeni căci lista lor ar fi prea lungă. In clasă e foarte sever, în societate e un adevărat prieten al elevilor săi".

Gavril Muzicescu a fost şi director al Conservatorului din Iaşi. In această calitate, numele său a rămas legat, în afară de numeroasele îmbunătăţiri aduse instituţiei, prin reînfiinţarea şi conducerea orhestrei conservatorului, care, în toamna anului 1903 câteva luni înainte de moartea maestrului, a cules nesfârşite aplauze pe scena teatrului Naţional, unde executa între acte o varietate complexă şi bogată de muzică populară, modernă şi clasică.

Lui Muzicescu îi revine marele merit de a fi fost primul propunător, către Sfântul Sinod, de a se înlocui semnele psaltichiei prin notele moderne.

Această propunere a stârnit furtunoase discuţii în sânul Sinodului, care considera drept o erezie această înlocuire.

Cel mai aprig susţinător a lui Muzicescu a fost Iosif Mitropolitul Moldoviei, dar cu toată calda lui pledoarie, propunerea de înlocuire a semnelor psaltichiei a fost respinsă.

Convins de dreptatea şi utilitatea propunerii sale, Muzicescu trece la fapt şi în colaborare cu Gr. I. Gheoghiu şi Gh. Dima, transpune pe notaţiune liniară „Anastasiasmarul" pe opt glasuri, care s'a tipărit cu sprijinul material al Episcopului Melchisedec.

Iar în anul 1897, ajutat de Gr. I. Gheorghiu, care era profesor de muzică la Seminarul Veniamin din Iaşi, tipăreşte 17 axioane, pentru ca peste doi ani să dăruiască muzicii bisericeşti, tot în notaţiune liniară „Catavasiile sărbătorilor de peste an."

In afară de numeroasele coruri bisericeşti, compuse de Gavril Muzicescu, trebuesc menţionate cele 12 melodii naţionale, 25 cânturi pentru 1, 2, 3, 4 voci pentru şcolari şi imnul sfintei Liturghii pentru cor mixt si pian.

Colecţiunea sa de melodii naţionale a fost mult preţuită şi peste hotare, fiind tradusă şi în colecţiuni ungureşti cfr. Magyar Arion" de Dr. I. Harrachi.

Şi câţi dintre noi îşi mai reamintesc astăzi de autorul romanţelor „In grădină" „Rândunica", sau al cântecelor populare, „Doina lui Raţiu" „Zis-a Badea". „Hai Ileană", „Dor Dorule",

„Stâncuţa". al marşurilor „Dor de Patrie" şi „Trompetele răsună", care ne-au făcut să trăim fie ca elevi, fie ca asistenţi la diferite serbări şcolare sau cu caracter popular, clipă de adevărată înălţare sufletească?!

Cine îşi mai aminteşte astăzi că maestrul lor creator a fost Gavril Muzicescu?

Ca dirijor de cor, acest fruntaş între fruntaşii muzicii româneşti are marele merit de a fi fost promotorul concertelor corale în ţară şi peste hotare.

Inaugurând primul concert coral la Roman în 1886, sub patronajul episcopului Melchisedec, Gavril Muzicescu în fruntea echipei sale colindă ţara în lung şi'n lat dând concerte la: Bârlad, Botoşani, Tecuci, Galaţi, Brăila, Buzău, Focşani, P. Neamţ Ploeşti, Sinaia etc.

Iar peste hotare la: Braşov, Zărneşti, Sibiu, Sălişte, Lugoj, Caransebeş, Herculane, Cernăuţi etc.

Pretutindeni pe unde au dat concerte, entuziasmul asistenţelor era de nedescris, iar presa, atât cea românească cât şi cea nemţească sau ungurească, nu contenea cu laudele la adresa dirijorului şi a corului.

Concertând cu corul său în faţa împăratului Francisc Iosef, al ţarului Alexandru II, al Regelui Milan al Serbiei, cu ocazia vizitelor făcute Regelui Carol I. Gavril Muzicescu a fost elogios apreciat de către suveranii străini, precum şi de către regele nostru, care n'au pregetat să-şi manifesteze admiraţia, prinzându-i în piept câte-o înaltă decoraţie".

RECENZII

Documente basarabene.— D. Boga, profesor la liceul de băeţi Nr. 3, a publicat în decursul câtorva ani o [s]erie de documente, cari desigur pot [fi] de mare folos tuturor acelora cari [vor] dori să cunoască trecutul Basa[rab]iei şi aspiraţiile ei, atât sub do[mina]ţiunea rusă, cât şi înainte de ea. [Au]torul are deplină dreptate când [spune] că aceste documente ne des[văluesc] viaţa însăşi a poporului româ[nesc] din Basarabia. In afară de aceasta pe alocuri se caracterizează şi viaţa administrativă a provinciei.

Sunt publicate până acum 16 cărţi şi broşure, cuprinzând foi de zestre, scrisori şi răvaşe, testamente şi danii, hrisoave şi cărţi domneşti, documente despre mânăstirea Hâncu (1677-1812) şi zapise, în total peste 700 de pagini.

Pentru ca cetitorul să simtă ce fel de documente se pot găsi în aceste publicaţii redăm o scrisoare interesantă, publicată în cartea sub Nr. II, pag 55.

Panaite Casimir scrie fratelui său peste Prut în Noembrie 1819 despre nişte bani, cari trebuiau să-i fie trimişi lui. Panaite Casimir după moartea Stolnicului Cheşcu, anunţă că moşiile acestui stolnic vor fi vândute şi că hotărârea respectivă a fost dată deja de insuşi Verhovnâi Soviet (Sfatul suprem).

„Apoi. continuă autorul scrisoarei, întâmplarea a adus că s'au iscat să cerce boala ciumei şi îndată s'au împrăştiat mai cu toţii în afară atât guvernatorul cum şi din deputaţii dela Varhovnâi Soviet şi din sovetnicii departamentelor... Intoarcerea cilenurilor nădăjduesc că de acum nu se va prelungi, căci boala cu mila lui Dumnezeu s'au foarte împuţinat"

„Ştii pre bine cu câtă greutate se săvârşesc trebile aici şi nefiind indestul acatastasiile născute numai şi numai de cătră o sumă de intriganţi, s'au mai adaos acum şi această nenorocire cu boala ciumei".

„*Cilenurile*" este un cuvânt rusesc, care inseamnă româneşte „membrii".

Este vorba de membrii Sfatului Suprem în timpul autonomiei basarabene, cari au plecat la faţa locului pentru combaterea ciumei, deci şi-au îndeplinit îndatorirea.

Prin urmare dispariţia clumei a desorganizat mersul normal al administraţiei şi justiţiei şi aşa a fost şi mai târziu în anul 1832, după cum a mărturisit insuşi guvernatorul civil al Basarabiei în raportul anual prezentat ţarului.

A. B.

TIPOGRAFIA „TIPARUL MOLDOVENESC"
CHIŞINĂU, STR. PRINCIPELE NICOLAE Nr. 25

APEL

Repetăm apelul nostru din luna trecută și rugăm pe abonați noștri, cari nici până în prezent nu s'au pus în curent cu plata, să grăbească a ne trimite sumele datorate pe anul 1932.

Abonamentul la revistă este numai de 120, deci accesibil și pentru pungile cele mai modeste.

Toată stăruința noastră este de prisos și nu vom putea ține aprinsă pe meleagurile noastre această făclie, dacă sprijinitorii ei, abonații, nu-și vor face datoria de a-și achita abonamentele.

Cu începere din luna următoare se va înceta trimiterea revistei celor ce nu-și vor fi achitat abonamentul pe anul trecut, afară de acei ce ne vor scrie să li se continue a trimite revistei și vor arăta termenul înăuntrul căruia își vor achita abonamentele.

Credem că aceasta este ultima rugăminte ce-o facem și nu va mai fi nevoe să revenim.

Cu toată stima

AD-ȚIA REVISTEI

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B.“

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi lei 500.

Preţul 15 lei